

**Foredrag / oplæg
på
konferencen
Folkekirkenes fremtid(er)**

den 27. august 2007

Indhold

Chief Imagination Officer Rolf Jensen: Folkekirkens fremtider - i fremtidsforskerens perspektiv.....	3
Professor, dr. theol. Viggo Mortensen: Folkekirkens fremtider - i teologisk perspektiv.....	13
Sognepræst Marianne Frank Larsen: Folkekirkens fremtid: Kontinuitet??	21
Domprovst Anders Gadegaard: Folkekirkens fremtid i diversitetens perspektiv	27
Akademileder, redaktør Henrik Wigh-Poulsen: Folkekirkens fremtid i samlingsmærkets perspektiv.....	33
Generalsekretær Jens Ole Christensen: Folkekirkens fremtid i passionens perspektiv	37
Pastor James Commey: Folkekirken set udefra	42
Biskop Jan Lindhardt: Hvad skal der ske med kirken?.....	45

Chief Imagination Officer Rolf Jensen:

Folkekirkens fremtider - i fremtidsforskerens perspektiv

Rolf Jensen er cand. scient. pol og Chief Imagination Officer i Dream Company A/S. Rolf Jensen har udarbejdet de fire scenarier for folkekirken i år 2016, som var udgangspunkt for konferencen

Folkekirkens Fremtider

Fire scenarier for folkekirken om 10 år

Den 27. august 2007

info@dreamcompany.dk

DREAM COMPANY

Hvad er scenarier?

- Billeder af en fremtid, måske en sandsynlig fremtid, måske en ønskelig fremtid – deltagerne vælger!
- Et tænkeværktøj, der anvendes når usikkerheden er stor – når man ikke kan analysere sig til resultaterne

DREAM COMPANY

Hvem bruger dem?

- Shell og andre virksomheder og institutioner – som tænkeværktøj eller til strategilægning
- Shell opfandt metoden for 30 år siden – nu er det den mest anerkendte metode til at komme op i helikopteren, ud af nu´et

DREAM COMPANY

Hvordan bruger vi dem?

- Som en lejlighed til at tænke efter
- Hvert scenarie har sin egen logik – der skal træffes et valg: 1,2,3 eller 4
- Må man gerne blande dem – lidt af hvert?
- Ja, MEN ikke i starten – det forringer dialogen

DREAM COMPANY

Hvad får vi ud af det?

- En afklaring af egne tanker
- Et billede af, hvad andre tænker om fremtidens folkekirke
- Et svar på: Er der forskel på vores sandsynlige og så det ønskelige scenarie?
- Kender nogen resultatet på forhånd? Nej, det er det spændende!

DREAM COMPANY

Brugsanvisning på de fire scenarier

- De præsenteres et for et
- Med størst mulig overbevisning – ”netop dette scenarie er det rigtige” – som en god advokat ville gøre det
- Hver enkelt deltager beslutter, hvilket, der er det ønskelige/sandsynlige

DREAM COMPANY

Mere brugsanvisning

- Alle 4 billeder tager udgangspunkt i folkekirken omverden
- De fire logikker kan observeres i dag, Men hvilken folder sig mest ud i de næste 10 år?
- Tallene er ikke fiktion, det er kun ordene, der skifter logik fra scenarie til scenarie

DREAM COMPANY

Scenarie 1: Kontinuitet

- Kontinuitet, der skal kun ske få politisk/administrative tilpasninger
- Især som følge af nye bosætningsmønstre
- Fremskrivning af medlemmer: 2016 = 78%, over 70 % bliver døbt og næsten alle begravet i folkekirken – det er stadig en *folkekirke*

DREAM COMPANY

10 år er ikke lang tid

- Scenarier i 1996? Ja, men så havde det været kontinuitet, der vandt –det bliver det også i de næste 10 år
- Holdninger, værdier, tro og adfærd flytter sig kun langsomt
- Vores kirker er ofte 800 år gamle og vi taler sagte i kirkerummet

DREAM COMPANY

Traditioner er vigtige

- Vore helligdage – er helligdage
- Traditioner er nødvendige – de skal være der – på samme måde, hver gang – fornyelse er imod ideen med ritualer
- Dåb, konfirmation, vielse, begravelse – jul, påske, pinse

DREAM COMPANY

Kirken er til stede udenfor kirken

- Kristendommen er vores kulturelle grundlag, i skolen, til konfirmationsforberedelsen
- Vi er næsten alle religiøse (om end blot 10 % kommer der tit)
- Bortset fra 16 %, der ikke kender navnet på deres gud

DREAM COMPANY

Konklusion

- 1. kontinuitet er det rigtige
- Folkekirken er i vores kultur, i vores traditioner, i landskabet, i vores tanker
- 10 år er som imorgen

DREAM COMPANY

2. Diversitet

- Lige et øjeblik! 10 % går ofte i kirke, men 85 % mener, der er mere mellem himmel og jord – hvad med de 75 %?
- De er på vej til at få - eller har allerede - en personlig, privat tro
- Det hedder individualisering diversitet - og foregår alle vegne i samfundet

DREAM COMPANY

Vi vælger à la Carte

- "Paris dikterer" ikke længere, vi definerer os som "specielle" ikke "normale"
- Se mangfoldigheden på gågaderne
- Vi mener, der er sandheder i flere religioner – 67 % af os

DREAM COMPANY

Ingen tro på autoriteter

- Vi tror ikke på autoriteter – dem alle, spørg lærere, politiet, politikerne
- En prædiken?
- Det sker at 49 % mediterer eller beder en bøn – vi tænker oftere på livets mening

DREAM COMPANY

Vi søger oftere de åndelige svar udenfor folkekirken

- Horoskoper, lidt buddhisme, lidt yoga, lidt kristendom, lidt "feel-good bøger", kloge venner
- Besøg på Spa's og retreats
- Der opstår millioner af personlige, private religioner

DREAM COMPANY

Konklusion

- 2. Diversitet er det folkekirken skal forholde sig til
- Det er strømpilen – det kan gå hurtigt – eller langsomt, men det sker
- Folkekirken er ikke i pagt med holdningsudviklingen

DREAM COMPANY

3. Samlingsmærket

- Hov, hov, Danmark, ja, men i en globaliseret verden
- Kapital, personer, varer, krydser kulturgrænser som aldrig før
- Vi har internet, hjemmesider, vi blogger
- MEN værdier globaliseres næsten ikke

DREAM COMPANY

Kultursammenstødet

- Danskere har nogen af de mest ekstreme og ualmindelige værdier i verden
- De andre mener noget andet og vi kan og vil ikke internationalisere vore egne værdier

DREAM COMPANY

Hvad sker der så?

- Vi samler os i vores værdifællesskab – os overfor de andre
- De andre er de fleste: dem der har faste, fælles værdier – én sandhed
- Og dem, der sætter penge langt før livskvalitet
- Hvad er vores traditionelle samlingsmærke?

DREAM COMPANY

Det er folkekirken

- Fordi alternativerne er for svage
- Politikerne? Værdipolitik – enkeltsager
- De politiske ideologier: socialisme 1. maj, det frie marked i EU, konservatismen – de er døde som samlingsmærker
- Vi har folkekirken til fælles

DREAM COMPANY

Konklusion

- 3. Samlingsmærket er det scenarie som folkekirken skal forholde sig til i en globaliseret tid
- Folkets kirke i en tid, hvor vi møder for mange værdier, vi ikke synes om – kultursammenstød
- De kommer som perler på en snor!

DREAM COMPANY

4. Passion

- Det sidste scenarie budskab er så enkelt at det næsten gør ondt – og det er rigtigt!
- Vi er langt inde i *oplevelsesøkonomien* og der gælder to logikker:
- Passion i budskabet er nødvendigt
- Inddragelse – involvering
- Hvorfor?

DREAM COMPANY

Kirken er i centrum af oplevelsesøkonomien

- Fordi dens budskab er så centralt i vores liv
- Fordi *storytelling* er værktøjet i oplevelsesøkonomien
- Fordi vi er opdraget til dialog, til at blive spurgt, til at være med, at deltage, frem for at være passiv modtager

DREAM COMPANY

Storytelling

- Aristoteles skrev om principperne, der er ikke noget nyt:
- Det passionerede budskab tros mere end det upassionerede –det er enkelt
- Kirkens budskab er fyldt med passion

DREAM COMPANY

Involvering

- Vi vil være med, det er sjovere at lege med end at se på
- Foredragsholderen: fra spørgsmål til dialog 😊
- Andre steder: "fra oppefra og ned" til "nedefra og op" – "inddrag din kunde"

DREAM COMPANY

Konklusion

- 4. Passion og inddragelse er det rigtige, det folkekirken skal forholde sig til
- Folkekirken er hverken nok med når det gælder passion i budskaberne eller inddragelse af borgerne

DREAM COMPANY

Sidste slide

- Forhåbentligt er valget mellem de fire scenarier svært – det er i hvert fald meningen
- P.S. en scenarioskriver må og kan ikke selv forholde sig til valget – have præferencer - det er deltagernes opgave

DREAM COMPANY

Professor, dr. theol. Viggo Mortensen:

Folkekirkens fremtider - i teologisk perspektiv

Viggo Mortensen er professor i systematisk teologi med særligt henblik på kristendommens globale udvikling og økumeniske relationer samt leder af Center for Multireligiøse Studier ved Det Teologiske Fakultet, Århus Universitet

**Jeg ved, på hvem jeg bygger,
jeg ved, hvad fast består,
når denne verdens skygger
som røg og støv forgår;
jeg ved, hvad ej kan svinde,
hvad aldrig vakle vil,
når vismand går i blinde
og vorder dårskabs spil.**

**Det er den demantklippe,
der trodser magt og list,
den hånd, der ej vil slippe,
det er min Herre Krist;
hans Ånd er livets kerne,
hans ord kan aldrig dø,
han er den faste stjerne
på tankens vilde sø.**

**Jeg ved, på hvem jeg bygger,
jeg ved, hvad fast består,
når denne verdens skygger
som røg og støv forgår;
selv i min dødningskjorte
det kan mig røves ej,
højt over Himlens porte
det smykke skal min vej.**

Det **skriftord** jeg i dag vil lægge jer på sinde læser vi hos Matt 6,33f.:

Søg først Guds rige og hans retfærdighed, så skal alt det andet gives jer i tilgift. Så vær da ikke bekymrede for dagen i morgen; dagen i morgen skal bekymre sig for det, der hører den til. Hver dag har nok i sin plage.

Fadervor.

Jeg fandt det nødvendigt at indlede mit bidrag til dagens drøftelser med denne lille liturgi. Alting bliver jo bedre af at blive indledt med en bøn og en salme, men i denne her sammenhæng fandt jeg det helt *nødvendigt* at gøre det. Jeg er jo blevet bedt om at tale om Folkekirkens fremtid *i teologisk perspektiv*. Et teologisk perspektiv kommer imidlertid ikke ud af den blå luft. Det kommer et sted fra, det kommer fra den skrift, som er kirkens grund og fra de salmer og bønner, der giver ord til den kristne tros- og livserfaring. Og nu har vi hørt, at ethvert teologisk perspektiv må bygge på demantklippen, bekendelsen af Jesus som Kristus. Står det fast, - har vi prioriteringerne helt klart for os: først Guds rige, så alt det andet, - så er der ikke nogen grund til bekymring.

Denne forsamling er vel det nærmeste vi kommer en synode i den danske folkekirke. Repræsentanter for bispekollegiet, provsteforeningen, præsteforeningen og landsforeningen af menighedsråd med Kirkeministeren i spidsen indkalder repræsentanter for institutioner, organisationer og kirkelige retninger. Vi har sjældent set en mere repræsentativ forsamling indenfor den danske kirke. Men selvom denne forsamling er så repræsentativ for den danske kirke som den kan blive, selvom der her er samlet al mulig ekspertise om Den danske Folkekirke, så kan den, som vi alle ved, intet beslutte om kirkens fremtid.

Hvad kan vi så? Ja, så kan vi drømme. Vi engagerer en shaman, der kan tage os med på en drømmerejse, hvor han udlægger de syner, han har haft. Vi får de fire scenarier: At alt bliver ved det gamle, at mangfoldigheden vokser, hvorfor der er brug for et samlingsmærke, og det skal ske med iver, passion. Det kan enhver sige sig selv. Så drømme, det er måske så meget sagt, for det fremtidsforskeren gør – og Rolf Jensen er meget tiltalende helt klar på det punkt – er at fremskrive nogle trends og tendenser, som allerede nu gør sig gældende.

Men jeg skal repræsentere et teologisk perspektiv; og det teologiske perspektiv er ikke interesseret i trends og tendenser. Tværtimod vil et teologisk perspektiv som oftest være indstillet på, at gå imod trends og tendenser, fordi det teologiske perspektiv er forpligtet på den Herre, der sagde, at hans rige ikke er af denne verden (Joh 18,36).

At nogen bringer det teologiske perspektiv på banen, når talen er om Folkekirkens fremtid, kan godt gøres nødig, for det teologiske spiller overhovedet ingen rolle, når sagen drøftes i den lovgivende forsamling eller for den sags skyld i Drømmekompaniets fremskrivninger. Symptomatisk er også indkaldelsen til mødet her – på et anonymt conferencehotel, på baggrund af et anonymt oplæg, og om lidt skal vi sikkert også gennemgå den berømte cafe bords øvelse, som alle der har været involveret i strategi og målsætningsdiskussioner de senere år, - det være sig inden for det offentlige eller erhvervslivet, - har prøvet til ulidelighed. Jeg skriger, hvis vi også skal skrive på dugene!

Først stedet: Var Grundtvigskirken optaget? Ville biskoppen i Roskilde ikke stille kirken til rådighed? Var man bange for at få vrøvl med kirkebetjeningen?

Og oplægget: Var Folkekirkens tænketanke optaget med andre ting? Kunne de ikke pålægges en sådan opgave? Jeg tænker selvfølgelig på Folkekirkens institut for præsteuddannelse samt de teologiske fakulteter.

Det er klart, at når man ser på verden fra Frederiksholms Kanal, og sidder som politisk valgt leder af en organisation som den Danske Folkekirke, så er det nemmest og på en måde også helt naturligt, at se på Folkekirken som en del af det statsadministrative apparat. Og når man introducerer en kvalitetsreform i den offentlige sektor, så forekommer det oplagt også at arbejde for en kvalitetsreform indenfor kirken: altså får vi slagordet: Mere kirke for (færre) penge. Og der lægges op til, at man kan organisere, styre og lede kirken efter principper, som i øvrigt bringes i anvendelse indenfor erhvervsliv og offentlig administration. Så vi vil se større enheder af hensyn til bedre planlægning og udnyttelse af ressourcer; ord og begreber

som kernekompetencer, dåbskvoter, gudstjenestefrekvens vil blive nye styringsredskaber. Men kan man uden videre oversætte Matt. 28, 18-20 til dåbskvoter?

Og Folkekirkens mest repræsentative forsamling bliver sat til at gennemgå cafe bords øvelsen!

Er vi på vej derhen, hvor vi bliver nødt til at give paven ret, når han siger: I er jo slet ikke en kirke.

Overskriften for det jeg vil sige her kunne være:

Lad kirken være kirke

Der var ellers nogen af os, der var begyndt at vejre morgenluft efter Betænkning 1477 *Opgaver i sogn, provsti og stift*. Her kunne man for et øjeblik tro, at der var kommet nye tider til Kirkeministeriet. Betænkningen indledtes som bekendt med de gode ord:

Folkekirkens mission som kristen kirke er at forkynde Kristus som hele verdens frelser...

Denne overordnede opgave danner udgangspunkt for de konkrete former kirkelivet får... og alle konkrete målsætninger må dybest set tjene denne opgave.

Men når vi skal drømme om Folkekirkens fremtid, så synes denne overordnede målsætning at være gået i glemmebogen. Og det synes jeg er lige hurtigt nok, så derfor ser jeg det som min opgave at bringe denne målsætning i spil igen. For i et teologisk perspektiv er folkekirken ikke en del af det statsadministrative system; da er den en del af Guds kirke på jord. Der indenfor spørges der efter den åndelige kerne, den teologiske substans; her spørges der efter den mening, som Guds ord og ånd forjætter.

Vil Folkekirken overleve?

I bogen *Kristendommen under forvandling* (Mortensen 2005) har jeg forsøgt at skildre nogle af de udfordringer som kristendommen i Danmark og specielt Folkekirken er konfronteret med. En række faktorer er i spil og er med til at forme vores verden. Jeg nævner i flæng:

De udefrakommende faktorer

- globalisering med dens tro følgesvend lokaliseringen,
- modernisering og den deraf følgende rationalisering,
- sekularisering og den dermed sammenhængende
- de-sekularisering eller genkomst af religionen,
- medialisering, der fremmer eventkulturen samt
- individualiseringen, der vil gøre os alle til stjerner – om ikke andet så for en aften.

Alle disse faktorer påvirker hver for sig og tilsammen os alle sammen; og de påvirker også den måde, hvorpå vi lever vores religiøse liv. Det helt kontante resultat af denne udvikling er en vækst i *pluralismen*. Pluralisme betyder, at der er mere, her altså mere eller flere udgaver af religion, hvorfor religion bliver noget vi vælger. Dertil kommer den mest indgribende følge af den udvikling, vi har gennemløbet, nemlig traditionstabet. Hvor det religiøse/kristne engagement tidligere kunne udspille sig mange steder, i kirken, i skolen, i samfundet og i hjemmet, så følger det af sekulariseringen, at religionen bliver en privat sag og kristendommen en sag alene for kirken. I stedet for at stå solidt på fire ben, skal man nu stå på ét ben. Det er den balancegang, som kirken skal forsøge at gennemføre i multisituationen.

Jeg har forsøgt at sammenfatte udviklingen ved hjælp af nogle **stikord**:

- Fra ortodoksi til ortopraksi.
- Fra konfessionsopdeling til religionsopdeling: Religionsteologi bliver vigtig.
- Fra forsvar for sekulariseringen til forsvar for troen: Apologetik bliver vigtig.
- Fra absoluthed til universalitet.
- Fra ”faste” fromhedsformer til ”løs” spiritualitet.
- Fra embeds- og stands tænkning til autencitet og nærvær.
- Fra omvendelse og re-kristianisering til en renæssance for vidnesbyrdet.

De fire menigheder

Det fører igen til nye opdelinger i menigheden, hvoraf vi – indenfor Den danske Folkekirke – kan identificere fire:

- Kernemenighed,
- servicemenighed,
- de trofaste kirkefremmede og
- patchworkmenighed.

Kan én og samme kirkeordning dække behovene for så forskellige menigheder? Og hvordan skal vi prioritere imellem dem? Det er bl.a. det prioriteringsdiskussionen handler om. Også den handler altså om teologi og kirkeforståelse. Vi sidder derfor med spørgsmålet, om hvilken strategi en organisation som Den danske Folkekirke skal følge i den nye situation:

De tre kirkemodeller

Skal man udvikle

- en kommunekirke,
- en markedskirke eller
- en projektkirke.

Man ser forsøg, der peger i alle de tre nævnte retninger, hvor kommunekirken fremmes af politikerne, markedskirken af dem der synes, der skal ske noget mere og projektkirken af dem, der har bestemte ideologisk prægede holdninger til kirkens udvikling. Det hænger sammen med de begrænsede muligheder en folkekirke har, der vil vedblive med at henvende sig til hele folket. For segmenteringen fortsætter, individualiseringen bliver mere udpræget, så det bliver sværere at tegne omridsene af de fællesskaber, der kan slå bro. Men det er det afgørende, for kirken er et fællesskab af fællesskaber. Derfor kan vi aldrig i kirken være os selv nok. Der er dem, der mener, at vi går en fremtid i møde, hvor om ikke religionen dør og forsvinder, så vil kristendommen i hvert fald forsvinde fra Europa.

I sidste nummer af det førende amerikanske missionsvidenskabelige tidsskrift *International Bulletin of Missionary Research* (IBMR 31/3 July 2007) har man helliget et helt nummer situationen i Europa under overskriften: *Europe: Christendom Graveyard or Christian Laboratory?* Og artiklerne bærer overskrifter som *Godless Europe?* af Philip Jenkins og *Can Europe be saved?* af Lamin Sanneh. Og man lufter talen om **Eurabia**.

Et par citater: *”Will the rapid pace of dechristianization push Europe to the fringes of the Muslim world as Eurabia? Will Spain revert to islam? Will Britain become North Pakistan, France the Islamic Republic of New Algeria, Spain the Moorish Emirate of Iberia, Germany the new Turkey? Will Brussels and Belgium become Belgistan. Will Italy and Albania merge to become a new Albanian Islamic Federation? As Libya’s president Qaddafi asserts: “There are signs that Allah will grant Islam victory in Europe without swords, without guns, without*

conquests. The fifty million Muslims of Europe will turn it into a Muslim continent within a few decades." (IBMR 31/3, p. 121)

Et gammelt slagord indenfor den økumeniske bevægelse lyder: Verden skriver kirkens dagsorden. Men hvem skriver så verdens dagsorden? I øjeblikket kan vi ikke være i tvivl om, at det er den radikale islam, islamismen, der sætter verdens dagsorden, - og derfor også kirkens; eller den burde gøre det. Men de fleste af os har lidt af berøringsangst. Men nu er det nødvendigt. For som Lamin Sanneh siger det med henblik på situationen i Europa: "The muslim challenge implies that Europe can again be a continent only if it becomes God's continent. Yet whose God that is will determine what kind of continent Europe becomes." (s. 125)

Så her er alternativerne: Hvis ikke religionen dør, så kan kirken dø og blive afløst enten af en stærk fundamentalistisk religion af islamistisk eller kristen proveniens eller af en "svag" religiøsitet, der som en fernis kan smøres tyndt ud over alting, sådan som New Age religiøsitet er blevet det i dag.

Det overordnede valg

Men man kan også forestille sig at kirken overlever, da som en ramme om en almenreligiøs eller tværreligiøs vækkelse. Endelig kan man håbe på, at kirken udvikler sig som et levende fællesskab, der kan forstå sig selv som salt og lys.

Hvis vi ser bort fra mulighederne for at enten religionen eller kristendommen uddør, så er der følgende valg tilbage for Folkekirken. Skal den blive

- et varmt men mere lukket fællesskab, hvis indflydelse står til at mindskes.
- den civilreligiøse aktør på det religiøse marked, en udvikling som de øjeblikkelige politiske magthavere i Folkekirken synes at fremme.
- Eller skal man forsøge at udvikle sig til et åbent missionalt fællesskab, hvor kirken igen kan smykke sig med de billeder, den udstyres med i Det nye Testamente, hvor den skal være salt og lys.

I bogen om *Kristendommen under Forvandling* får det mig til at skildre følgende fremtidsscenerier for Folkekirken:

Dels vil servicekonceptet og tjenestemandskirken blive udbygget. Man vil forsøge at være kirke for så mange som muligt, evt. blot ved at tilbyde et sted for menneskers individuelle religiøse søgen. Det fører med nødvendighed til en nedtoning af det bekendelsesmæssige, eller om man vil til en udvanding af det centrale budskab, idet man lægger sig efter en bred velfærdsteologi og er åben for at indoptage tværreligiøse elementer.

Dels vil man se menigheder, der vil arbejde på fornyelse og en klarere profil. Det vil ske gennem øget valg- og frimenighedsmenighedsdannelse, men også derved at nogle folkekirkemenigheder opfører sig "valgmenighedsagtigt" og danner netværk på tværs af de eksisterende strukturer.

Jeg rejser spørgsmålet om disse to udviklingstendenser kan rummes indenfor samme folkekirkeordning. Og jeg konkluderer, at ønsker man ikke en yderligere splittelse, men at bevare det bedste fra den hidtidige ordning, så er det nødvendigt at komme i gang med en fornyelsesproces både på indholds- og struktursiden.

Strukturmæssigt må man forandre for at bevare. Indholdsmæssigt må det handle om at gøre, det man gør, mere autentisk, mere nærværende og medlevende. De gamle ord *vision* og *mission* har fået en renaissance indenfor erhvervs- og produktionsliv. Det er på tide, at de også får det indenfor kirkelivet, hvor de oprindeligt kommer fra. Mission handler om at tage sig af

sine egne og styrke de svage; at turde vove sig ud i det nye, at møde 'den anden', at dele, alt sammen ud af den grundfæstethed, der kommer af, at man er overbevist om at være sendt med det bedste af alle budskaber.

I de tre år, der er gået siden jeg skrev det, er der faktisk sket det, først og fremmest under indtryk af islams fremmarch, at mission er kommet på alles læber og altså også, - som vi så, - er blevet skrevet ind i en kirkeministeriel betænkning. Og det er da for mig vejen fremad: Fornyelse med sigte på mission.

Hvad er evangeliet for os i dag?

Det teologiske perspektiv giver ikke nogen klare svar på, hvilken struktur der er at foretrække. Det teologiske perspektiv er en replik til enhver struktur, der forsøger at holde den fast på, at den er til for at vække troen, grundfæste håbet og styrke kærligheden. At vække og styrke troen kan kun ske på baggrund af åndelige erfaringer. Det er derfor vi må indlede den proces, hvor Folkekirken tilpasses de aktuelle livsomstændigheder, med helt grundlæggende at spørge: Hvad er evangeliet for os i dag?

Det kan selvfølgelig udtrykkes på mange måder, som det dagligt sker i det kristne vidnesbyrd og i prædikenen. I vores forbindelse er jeg tilbøjelig til at følge den grundtanke i protestantisk kristendom, der taler om frihed og befrielse. Paulus siger det så glimrende: "Til frihed har Kristus befriet os" (Gal 5,1). Den frihed, der i troen på Kristus skænkes enhver, er ikke alene en indre begivenhed, der tilsiger os frigørelse fra synd, død og helvede, men den har en eksistentiel kraft i sig. Gennem den kan den kristne tro blive til en livsholdning, der gennemsyrrer alt; en horisont, hvor indenfor vi ser vort liv i tro og tillid til, at Gud kan alting mage. Vi behøver en fornyet refleksion over, hvad dette friheds- eller befrielsesbudskab indebærer for os i dag. Når mennesket i troen på det retfærdiggørende ord befries, kommer det til sig selv og bliver sat i tjeneste for næsten. Der er ikke alene tale om en indre frihed, men den sætter sig igennem også som en interesse for, hvordan frihed forvaltes i samfundsmæssig sammenhæng, og det hvad enten man taler om den indskrænkning af friheden, vi ser i forbindelse med den teknokratiske styring, eller når man diskuterer religionsfrihed med mennesker af anden tro. Kirken, der jo med bekendelsens ord er "de troendes forsamling", skal om noget være frihedens sted. Som sådan må den bestandig forny sig. Det kan en fremtidskonference som denne være med til at indskærpe. Som sådan er den en god begyndelse med også kun en begyndelse.

Folkekirkens Årti for Reformation (FÅR)

For cirka et halvt år siden holdt den tyske evangeliske kirke sin fremtidskonference. Den tyske evangeliske kirke har om muligt endnu større problemer end den danske. De holdt deres konference i det historiske Wittenberg med gudstjeneste i Stadtkirche, hvor Cranachs berømte altertavle med de reformatoriske kerneindsigter står afmalet, så man aldrig glemmer dem. Og mødet kom i stand efter et meget grundigt forarbejde med et meget fyldigt og grundigt oplæg: *Kirche der Freiheit*, fremgået af et kommissionsarbejde under forsæde af den ledende biskop Wolfgang Huber. Vores 'drømmepapir' falder lidt blegt ud i sammenligning.

Men det er jo ikke for sent at gøre det ordentlige og grundige teologiske arbejde, som er fornødent, hvis man ønsker virkelig fornyelse under inddragelse af det teologiske perspektiv. Det vigtigste er at kunne stille noget op mod den depressive stemning, som er så udbredt i Folkekirken. Jeg vil se glade mennesker omkring mig, folk, der er glade for Folkekirken. Jeg har andetsteds (i bogen om *Karma, Koran og Kirke*, 2007) talt for, at vi skal være mere tydelige samt forkynde og være kirke med større integritet og autencitet. Folk skal ind i kirken, og vi skal opelske en ny frivillighedskultur og stolthedskultur. Det kristne budskab er

verdens bedste; det er noget vi godt kan være stolte over at gå ind for. I tillid hertil skal vi sprede rygten og så frøene. Det er os. Der er ikke andre til det. Det handler om at lade den kristne vision og mission gennemsyre alt, hvad en kirke gør. Så har man chancen for at diskutere alt lige fra graveransættelse og kirkegårdens indretning over kirkehøjskolens tilbud til kirkekoncerternes afholdelse ud fra perspektivet: Hvorledes bidrager denne aktivitet til at det gode budskab spredes.

Vore amerikanske iagttagere gav os valget: Kirkegård eller laboratorium? Skønt det er fristende at slå sig ned på vore velpassede haver for de døde og nyde kirkegårdens stille ro, så stemmer jeg alligevel for det støjende og innovative laboratorium. Jeg vil derfor foreslå, at kirkeministeren, på baggrund af denne mere 'drømmende' optakt, erklærer det næste tiår for at være *Folkekirkens Årti for Reformation (FÅR)*. Reformatorisk forstået skal kirken bestandig reformere sig (semper reformanda). Lad os derfor nu få en fornyelsesproces, der ikke alene fokuserer på struktur og økonomisk prioritering, men ser på indholdet; som tillader os at vende tilbage og reevaluere den bibelske og reformatoriske arv, som vi bærer med os og få den nyudlagt og reaktiveret. Vi må ind i laboratoriet og prøve nyt.

Og lad os så i 500 året for Luthers reformatoriske gennembrud, få en stor konference og festival, som vi kan arbejde henimod som afslutning på dette tiår. Begynd med allerede nu at reservere Grundtvigskirken og Parken den 31. Oktober 2017.

Og start så den tiårige fornyelsesproces med henblik på mission.

Rejs jer og lad os synge:

**Herrens kirke er på jord
nu og indtil verdens ende
overalt, hvor Gud vil sende
kraftens Ånd med nådens ord.
Overalt, hvor ordet lyder,
må og Åndens gerning ske,
så at blinde selv sig fryder
ved Guds klare dag at se.**

**Og det sker, hvor Gud det vil.
Ingen djævel kan det hæmme,
ingen helgen kan det fremme,
ingen gør et gran dertil.
Og når kirkens Herre tier,
er den selv kun jord af jord,
er en tomhed kun, der bier
efter fyllden af hans ord.**

**Herre, se, din kirke vil
i sin fattigdom bekende:
Når du ej dit ord vil sende,
er din kirke ikke til.
Den må leve af din nåde,
altid bie på din Ånd,**

**til din tid og på din måde
løser du dens tungebånd.**

Sognepræst Marianne Frank Larsen:

Folkekirkens fremtid: Kontinuitet??

Marianne Frank Larsen er cand. theol. og sognepræst i Herslev ved Fredericia

”Intet er så sikkert og vist, som at solen elsker de åbne pladser uden for de små kirker på landet. Er der ikke nogen, som har lagt mærke til, at man aldrig ser så meget solskin som under højmessen uden for en lille hvidmalet kirke? Ingen andre steder knytter strålerne så tæt et net af lys, ingen andre steder holder luften sig så ærbødigt stille. Solen står rigtig der og våger over, at folk ikke bliver udenfor på kirkepladsen og snakker. Den vil have, at alle sidder pænt inde i kirken og hører prædikenen, derfor lader den sådan en rigdom af stråler falde uden for kirkevæggen.” Sådan skriver Selma Lagerlöf et sted i ”En herregårdshistorie,” og jeg fik citatet af en kirkegænger, der genkendte sollyset, som det falder ind gennem vinduerne i vores egen hvidmalede kirke på landet. Sådan som de, der sidder pænt inde i kirken og hører prædikenen, altid har kunnet se sollyset falde smukt ind af vinduerne i Herslev kirke..

Og jeg **har** lagt mærke til, at man aldrig ser så meget solskin som uden for vores hvidmalede kirke Store Bededag kl. kvart over 11, når konfirmanderne endelig er blevet fotograferet og kommer ud til de ventende forældre og søskende og bedsteforældre – med røde kinder og skatersko eller stiletter. Og der står vi så, det halve af sognet, og slår kreds om vores børn og trykker hænder og smiler og ønsker tillykke, lettede, for nu er det højtidelige overstået, men ikke bare lettede, også forbundet af de ord og toner, vi lige har været sammen om, ja måske ligefrem løftet. Af ord og toner, som også gav indlysende mening for vores forældre og bedsteforældre og for alle de generationer, der har stået på den åbne plads uden for Herslev kirke med deres børn efter forårskonfirmationen hvert år siden 1736. Og det slår aldrig fejl. Det er altid solskin.

Det er det også, når brudeparrene kommer ud hånd i hånd en lørdag i august, og alle gæsterne følger efter og bliver stående og ønsker tillykke i solskinnet på den åbne plads uden for kirken. Og den spæde bliver overvældet af lyset og lukker øjnene på sin mors arm, når hun træder ud i solskinnet søndag kl. 11 med storebroren i hånden, og bagefter kommer bedsteforældre og tanter og onkler med lys i øjnene ud for at ønske til lykke. Det hænder oven i købet, at solstrålerne knytter deres tætte net af lys ned over dem, der bærer en kiste ud på kirkegården. Sammen med lærkesangen over marken ved siden af er det som et kærtegn.

Var der nogle årtier, hvor traditioner ikke kunne overtages, og ritualer par tout var stivnede og hæmmende, så er vinden vendt. For brudeparrene, de unge forældre og de modne med er der ikke noget odiøst i at være del af en tradition. Ganske vist forestiller de sig at holde deres egen helt specielle og originale fest med lige præcis deres personlige særpræg. Mexicansk buffet i stedet for suppe, steg og is. Men samtidig vil de gerne gøre præcis, som deres forældre og bedsteforældre gjorde før dem. Ikke bare kritikløst. Men fordi det giver indlysende god mening. Det er i hvert fald, hvad jeg hører før barnedåben eller brylluppet eller begravelsen. Og til forældremødet før konfirmationen. Bevidst eller ubevidst har vi blik for ritualernes styrke og uundværlighed. Blik for, at der skal store ord og toner til, når vi får dem vi elsker – og når vi mister dem. At der trods alle forskelle og opbrud og sammenbrud er en glæde og en skrøbelighed, vi har til fælles med hinanden og med generationerne før os, og at vi derfor også kan være fælles om ritualerne i den kirke, vi uden tøven kalder vores. Det særlige rum, hvor de er kommet med deres små og store børn og med dem, de elsker, og med

deres døde i mere end 800 år. Som de kommer vi med erfaringen af, at et andet menneske kan være så dyrebart, at vi har brug for, at der bliver sat ord på taknemmeligheden, og at der bliver bedt om velsignelsen. Et kærtegn stærkere end lærkesangen. I 2007 som i 1907 – og utvivlsomt også i 2017. Kontinuiteten ligefrem springer i øjnene.

Bare ikke søndag formiddag. ”Solen vil have, at alle sidder pænt inde i kirken og hører prædikenen,” skrev Selma Lagerlöf med en lidt tantet vending – eller måske med et ironisk glimt i øjet. Det var i 1899. Jeg ved ikke, om de sad der dengang. Men de sidder der i hvert fald ikke i 2007. Jeg har været præst i det samme landsogn siden ’91. Vi er et sted mellem 750 og 800 beboere. På de 16 år, der er gået, siden jeg kom, er der godt 40 kirkegængere, der er forsvundet. Det halve af dem er flyttet tættere på Superbrugsen i Erritsø og Taulov. Den anden halvdel har jeg begravet. Og vist er der da også kommet nogen til. Men der er jo ikke kommet 40. Der er måske kommet 5 nye til, som kan finde på at gå i kirke på en ganske almindelig 12. søndag efter trinitatis kl. 10. De første år, jeg var præst, var vi 20-25 stykker til en almindelig gudstjeneste og mere end 40 til påske og til høst. Nu er vi 9 eller 12. Måske 15, hvis det går rigtig højt. Takket være et meget loyalt menighedsråd. Jeg ved godt, at det her er et landsognsproblem. Eller at det er et problem, der er tydeligst i landsognene. Når jeg holder min månedlige gudstjeneste i det andet sogn, hvor jeg er præst, er kirken aldrig tom. Der er nemlig altid to eller tre familier, der skal have barkedåb, så de første 40-50 kirkegængere er sikret på forhånd. Desuden er der 5000 indbyggere at tage af, når bænkenene længere nede i kirken skal fyldes. Det gør unægtelig en forskel. Selvom 45 ud af 5000 sådan set heller ikke noget at råbe hurra for.

Og jeg ved godt, at det ikke er konstruktivt at tænke sådan, men alligevel slår det mig: hvordan kan det være, at alle de mange mennesker, jeg er i berøring med i løbet af ugen i embeds medfør til bryllupper, begravelser, forældremøder og samtale efter samtale efter samtale, som alle er i den grad åbne og positive og venligt stemte overfor sognepræsten og budskabet – hvordan kan det være, at de aldrig kunne drømme om at dukke op i kirken søndag formiddag kl. 10? For slet ikke at tale om alle dem jeg er i berøring med som forælder og til gymnastik og i Brugsen og på skolen og på sportspladsen, fordi jeg stadig bor i præstegården midt i sognet? Har de det måske med gudstjenesten søndag morgen, som jeg har det med bankospillet i forsamlingshuset onsdag aften – at det slet ikke falder mig ind, at jeg skulle gå derom?

Det tror jeg. Og det er der mange, gode grunde til. Det hurtige svar er, at der er så uendelig mange andre tilbud og så uendelig mange andre måder at mødes på. Og at familierne har så uendelig travlt, at der er brug for morgener, hvor man absolut ingenting skal nå. De langsommere svar handler som bekendt om dybtgående ændringer i vores måde at tænke og leve på. De 40, der stadig kom i Herslev kirke i 90erne, havde rod i en anden kultur end min og mine børns. Den ændring, jeg noterer mig i antallet af kirkegængere, afspejler en ændring i mentalitet. Rammende skitseret i scenarie 2 i Rolf Jensens oplæg – og fornemt skildret i Smærup Sørensens ”Mærkedage”:

Hvor kodeordene i bondesamfundet var fællesskab, pligtfølelse, ansvar og indordning under givne normer - med alt hvad det så også indebar af elendighed for de ringest stillede – så er kodeordene nu individets frihed, selvudvikling, behov, begær, forbrug. Hvad føler du for? ”Det bedste er de lutherske salmers svimlende tårne af renhed og lys,” skriver Søren Ulrik Thomsen. Det er han nok temmelig ene om at synes. Det bedste er snarere en fladskærm eller en firhjulstrækker, for nu at sige det groft, og enhver har ret til et fedt køkken. Du har stadigvæk ansvar – ikke så meget for de andre, i hvert fald ikke mere end, at du kan gå, hvis det er det, du har det godt med. For du har først og sidst ansvar for at forme dit eget liv, så det føles rigtigt for dig. Så det er i overensstemmelse med ”dine egne indre værdier,” som

coachen udtrykker det. Du skaber selv dit liv. ”Det saglige forhold til kirken er at gå der automatisk”, sagde Løgstrup engang for længe siden. Ja, for dybest set bliver der ikke sagt noget på søndag, som ikke også blev sagt forrige søndag og sidst, man var i kirke. Men hvem med respekt for sig selv går nogen steder automatisk i 2007? Når udgangspunktet for enhver handling og enhver afgørelse er mig selv og det, jeg føler for? Og når ingen skal komme og fortælle mig noget?

Så kan man jo undre sig over, at de kirkelige handlinger stadig har så stor tilslutning. For i princippet sker der jo det samme. Og da ikke mindst med Ritualbogen fra '92, hvor bryllupper og begravelser har fået gudstjenestepreg, som det hedder. Med fire salmer, bønner, læsninger, tale, velsignelse. Hvorfor er der kontinuitet for overgangsritualernes vedkommende, men ikke for gudstjenestens? Et indlysende svar er, at ritualerne er rettet direkte til de enkelte, navngivne personer, der skal døbes, konfirmeres, giftes eller tage afsked netop i dag. Til barnedåb, konfirmation, bryllup og begravelse er vi og lige præcis vores liv i centrum – sammen med Vorherre, naturligvis. Talen er målrettet til os, og den går lige ind, hvis ellers præsten har gjort sit arbejde ordentligt. Fordi det netop er mig og mit liv, min dyrebare lykke og mine tab, der bliver set i lyset af Guds milde ansigt.

Præcis som det er det på 12. søndag efter trinitatis kl. 10. Der bliver det bare ikke sagt direkte og med navns nævnelse. For pointen er jo, at gudstjenesten er vi fælles om – tåbelige konfirmander, midaldrende menighedsrådsmedlemmer, koner med rollator, utilfredse spædbørn og alle os indimellem. Den sætter ord på det liv, vi har til fælles. Og den taler til os om et håb, vi har til fælles. Trods alt det der skiller os. Og selvom vi ikke hører vores eget navn nævnt, så skulle det være mærkeligt, om vi ikke et eller andet sted i mylderet af ord og billeder møder et ord eller et billede, der taler direkte til os. Og kaster nyt lys over vores liv. Samtidig med at det måske, måske ikke taler til manden på bænken ved siden af. Sådan har det virket indtil nu. Men ligesom alt andet, der er noget ved, som en opera af Verdi eller Strauss f. eks., kræver gudstjenesten lydhørhed over for noget andet mig selv, fordybelse, indøvelse, en eller anden grad af respekt eller ydmyghed over for, hvad generationerne før os er nået frem til, måske ligefrem tålmodighed, før den for alvor åbner sig. **Og** anerkendelse af, at der er noget, vi er fælles om. Alt det modsatte af, hvad tiden tilsiger os. F. eks. er der 791 numre i salmebogen. Heraf nogle ligefrem fremragende. Derfor synger vi altså ikke ”Op, al den ting” hver eneste søndag året rundt. Selv om den er rigtig god.

I fredags blev der holdt et møde for menighedsrådene i Haderslev stift om landsognenes situation. Den helt overvældende tilslutning tyder på, at vi er rigtig mange, der er ved at opdage, at det er så som så med kontinuiteten i det almindelige kirkeliv. Overskriften på indbydelsen lød: Skal din kirke lukkes? Den var tænkt som en provokation. For sit indre øre hørte man da også det ramaskrig, der ville rejse sig, hvis det spørgsmål kom på forsiden af kirkebladet: Aldrig i livet! Det kan godt være, der skal lukkes kirker andre steder, på Vesterbro måske, men kirken her på stedet – den skal ingen røre ved. Det er jo vores kirke. Sådan tænkte man i sit stille sind og forestillede sig måske ligefrem den folkevandring søndag formiddag, sådan en provokation kunne være anledning til. Og dog. Det holder ikke.

Det er klart, at vi vil have vores børn døbt og konfirmeret i Herslev Kirke. Og hvis vi vil giftes, skal det selvfølgelig også være i Herslev kirke, for det er den smukkeste tænkelige ramme om en vielse. Og selvom der utvivlsomt er flere og flere, der gerne vil ud at ligge for sig selv ude i skoven, nu da det bliver muligt, vil de fleste af os absolut også gerne begraves fra Herslev Kirke. Men så længe **det** kan lade sig gøre, så længe kirken holder åbent for kirkelige handlinger, tror jeg kun det er et meget lille fåtal, der vil protestere mod at kirken holder lukket om søndagen. Jeg kan ikke se, hvor protesten skulle komme fra. Jeg tror, at

ramaskriget udebliver. For slet ikke at tale om vækkelsen. Og det lille fåtal kan passende starte deres biler og krydse sognegrænsen.

Søndag morgen i Herslev sogn i august 2017. Biler, der blinker af til højre mod Taulov i stedet for at holde ind på parkeringspladsen foran kirken. Ingen klokke, der ringer. Intet flag på stangen. Ingen, der er sammen mere end halvandet minut i køen om rundstykkerne i den lokale biks. Hvis den ikke også for længst har drejet nøglen om til den tid. Ingen Bach, ingen Buxtehude, ingen Jesper Madsen, ingen Grundtvig, ingen Kingo, ikke engang Hans Anker Jørgensen. Ingen lutherske salmers svimlende tårne af renhed og lys. Intet evangelium. Ingen bøn. Ingen velsignelse. Det er et scenario, der gør ondt. Fordi det markerer afslutningen af en epoke, som har varet mere end 900 år. Markerer, at noget er uigenkaldeligt forbi. Et voldsomt opbrud i livsformer og trosformer. På gårdene er jorden solgt fra, og stuehuset er lejet ud til nye folk. Stalde og udhuse står gabende tomme og gror til i spindelvæv. Brugsen er lukket for længst. Og bageriet. Og missionshuset. Og den socialdemokratiske forening. Vi er så heldige, at vi stadig har en levedygtig, lille skole – så længe vi får lov at beholde den. Mange andre landsbyer er ikke nær så heldige. Der er kirken det sidste rum i sognet, hvor mennesker mødes om noget andet end sig selv. Når den lukker, er alting lukket. Kontinuitet? Ikke her.

Men hvis klokkerne stadigvæk ringer, og bønner og velsignelsen og Brorson og Ingemann og Vorherre selv stadig kommer til orde om fredagen til begravelse og lørdag formiddag til barkedåb og lørdag eftermiddag til bryllup og Store bededag til konfirmation, er der så overhovedet noget at sørge over? Hvis kirken stadig holder åbent ugens andre seks dage i år 2017 og bliver brugt, er det så overhovedet et problem, at den holder lukket om søndagen? Eller at folk bare ikke kommer?

Ja, det er det jo kun, hvis man mener, at der er en sammenhæng mellem gudstjenesten og de kirkelige handlinger. Det mener jeg selvfølgelig. Jeg mener, at det, der bliver sagt til begravelsen fredag og til brylluppet lørdag, har sin rod i det, der bliver sagt til gudstjenesten søndag. At begravelsen og brylluppet er den situationsbestemte forkyndelse af det glædelige budskab, som kommer til orde i gudstjenesten. En formidling af det møde mellem Vorherre og mig, som gudstjenesten sætter i stand. Eller af det lys fra hans ansigt, som gudstjenesten kaster over mit liv. Ikke bare kirken, men gudstjenesten med hele dens kor af stemmer udgør det rum, vi er samlet i med brudeparrene og børnene og med vores døde. Sådan er gudstjenesten teologisk talt forudsætning for brylluppet og begravelsen. Rygraden i kirkens liv. Den røde tråd.

Og derfor går der en verden tabt, hvis den bliver lukket ned. Kirkeligt og folkeligt. Og i øvrigt også teologisk og æstetisk. Uden søndagsgudstjenesten er der fare for, at spændvidden, brudfladerne, dybden og poesien går tabt. Både for menigheden og for prædikanten. Jeg krummer tæer ved tanken om, hvor smal en vifte af billeder og skriftsteder, hvor forudsigeligt et gudsbillede, ja i det hele taget hvor glat og kedsommelig en teologi, man kan ende med at lægge frem i sine bryllupstaler og begravelsestaler, hvis man ikke hver eneste uge får sit øre og sit sprog justeret af tekster, man absolut ikke selv har valgt. Og af andre salmer end ”Op al den ting, som Gud har gjort.”

Nu hører det selvfølgelig med til billedet, at det glædelige budskab kan forkyndes på mangfoldige andre måder og talrige andre tidspunkter end søndag formiddag klokken 10. Og det bliver det. I vores provsti holder præsterne aftengudstjenester og hverdagsgudstjenester, ungdomsgudstjenester og gospelgudstjenester, stille gudstjenester og musikgudstjenester, friluftsgudstjenester og spaghettigudstjenester, for nu bare at nævne et udvalg af de mange forsøg på at komme folk i møde der, hvor de er, og give dem en anledning til at komme. Den bliver jævnlige grebet med kyshånd. Når vi indbyder til familiegudstjeneste søndag eftermiddag, kommer der 95. Det er en ottendedel af dem, der bor i sognet. Når vi indbyder til

småbørnsgudstjeneste en formiddag ind under jul, kommer der 50. Når vi indbyder skolebørnene til at synge salmer i Christianskirken, kommer der 800. Andre kan fortælle lignende succeshistorier om minikonfirmander, natkirke, babysalmesang, bibelmaraton. Så det er jo ikke fordi, kirkerne ikke bliver brugt, tværtimod. Kirkebladene og virkeligheden er fuld af glædelige nye tiltag. Nye anledninger til at få sagt det samme.

Det har bare ingen afsmittende virkning på antallet af altergæster søndag formiddag. Det skal man gøre sig klart. At de mange specielle arrangementer og gudstjenester er til i deres egen ret. Ikke som en vejviser til søndagsgudstjenesten eller en stiltiende indføring i den. Hvis man forventer, at der er en gennemstrømning, bliver man skuffet. Hvis man ikke forventer det, kan man derimod glæde sig helhjertet over den gode tilslutning om tirsdagen og bruge sit krudt på at tænke over, hvad man så skal tilbyde om onsdagen eller i næste måned. Måske er det vejen frem. Høstgudstjeneste i september, Halloween i oktober, Allehelgen i november, krybbespil i december. En perlerække af gode anledninger til at gå i kirke – og til at give det glædelige budskab videre til denne måneds særligt indbudte deltagere. Landmændene til høst – skønt de fylder nu ikke mere end halvanden bæk til sammen, konfirmanderne til Halloween, de sørgende til Allehelgen, de små til jul.. Og det giver jo sig selv, hvad vi skal synge. Den, vi alle sammen kan. Måske er det virkelig det, vi skal satse på. Det er bl.a., hvad den ny betænkning om folkekirkens lokale økonomi lægger op til. Differentiering, som det hedder. Og det er i vid udstrækning det, vi allerede gør dér, hvor der er ressourcer til det. Måske skal vi anerkende, at det er sådan, det er i disse år, at søndagsgudstjenesten ikke rigtig er besværet værd, og så bruge vores krudt på at finde specielle anledninger til at nå nøje definerede målgrupper.

Der går bare noget tabt. Det er det almindelige. Satser vi alene på det specielle, går det almindelige tabt. Den almindelige gudstjenestes fællesskab er jo ikke et fællesskab med ligesindede, men med mennesker, der muligvis har en helt anden baggrund og historie end jeg har, og som muligvis også er helt andet sted i deres liv end jeg er. Når der ellers kommer nogen, er det sådan set et helt enestående fællesskab mellem unge og gamle, energiske og afmægtige, velbjærgede og tabere, sørgende og lykkelige. Fordi vi alle forskelle til trods har liv og død og Gud til fælles. Det er det, søndagsgudstjenesten insisterer på. Det fællesskab giver vi køb på, hvis vi nøjes med målrettede gudstjenester. Freestyle til de unge og spaghetti til de små.

Samtidig med at vi giver køb på kirkeårets cyklus af besværlige og forunderlige fortællinger og de vidunderlige salmer og orgelkoraler og præludier og altertavler og billeder, der svarer til. Det er en vældig tradition, vi går glip af. En tradition, jeg kan finde hvile i. En ramme, jeg ikke skal opfinde, for den er formet på forhånd af generationerne før mig. Jeg skal bare prøve at lytte mig ind på den og være med til at fylde den ud. Endelig er der et sted, hvor jeg ikke skal være original. Søndag kl. 10 får jeg lov til at gå ind i et ritual, som jeg også kan gå ud af igen, fordi det ikke er mig, der bærer det. Præsten har bare at være tændt og nærværende. Det er hans job. Men jeg har måske tankerne 117 andre steder nede på min bæk. Ved solstrålerne for eksempel. Måske bliver jeg ramt og bevæget, måske ikke. Jeg kan være der som den, jeg nu er, på den bestemte søndag formiddag. Med eller uden passion. Evangeliet bliver stadigvæk læst, brødet og vinen delt ud og velsignelsen lyst uanset, hvad jeg føler ved det. Jeg bliver ikke afkrævet en begavet kommentar og skal ikke stå til regnskab for, hvordan jeg har det med det. Det er en aflastning. At her er det ikke mig, der er på. Og det er en opløftelse. At høre og synge og modtage noget andet end mit eget - og få lov til at se mit eget i lyset af dét. Det er alt det, vi giver køb på, når den almindelige gudstjeneste lukker og slukker. Men for at sætte pris på at være fri for at være på skal man måske også være født længe før 1970.

Jeg tror stadig, der bliver holdt barnedåb og konfirmation og bryllup og begravelse i min kirke i 2017. Det tror jeg slet ikke, vi kan undvære. Der er kontinuitet det helt rigtige scenario. Jeg tror også, at der til den tid er en opfindsom og kreativ præst, som holder spændende gudstjenester tirsdag aften. Evangeliet skal nok blive forkyndt for dem, der har en særlig anledning til at komme. Så det er ikke kristendommen, jeg er bekymret for. Det ville jo også være ukristeligt. Det er såmænd bare den almindelige gudstjeneste. Den røde tråd. I mørke stunder har jeg svært ved at se, hvem der uden anledning skulle finde på at gå hen over kirkepladsen 12. søndag efter trinitatis kl. 10 i 2017. Bortset lige fra sommersonnen.

Domprovst Anders Gadegaard:

Folkekirken fremtid i diversitetens perspektiv

Anders Gadegaard er cand. theol. og domprovst i København

Indledningsvis vil jeg sige, at jeg finder Rolf Jensens kortfattede beskrivelse af de fire udviklingstendenser i Folkekirken meget rammende. Ikke fordi der bliver tale om, at Folkekirken om 10 år er gået i den ene eller anden af disse retninger, men spørgsmålet er, hvor meget mere hver af disse tendenser præger os om 10 år. For som han siger: Fremtiden er her allerede. Alle fire tendenser er tydelige allerede. Ingen af dem vil være at foretrække som den eneste udviklingsvej for kirken, men heller ingen af dem kan undværes, vil jeg påstå, så temaet er: Hvilken balance skal der råde mellem dem? Balancen mellem tradition og fornyelse, mellem klassiske overleverede værdier kontra ny bevægelse givet med menneskers subjektive medleven og personlige bidrag. Dét er præcis udfordringen.

Det vil jeg bede jer huske, når jeg i det følgende taler for fornyelse og bevægelse – at den kun er ægte, hvis det er med og på traditionen, fornyelsen sker – at man så at sige tager vare på traditionens tyngde i fornyelsens og eksperimentets lethed. Men som Folkekirken ser ud i dag, er der mildest talt ingen fare for, at traditionen ikke bliver båret videre – tværtimod er stagnationen i det traditionelle snarere en risiko. Derfor er det vigtigere end nogensinde at fokusere på fornyelsen og bevægelsen, fordi modtageligheden og åbenheden findes i større grad end i hvert fald jeg har oplevet i min præstetid.

De fire scenarier er vældig meget i familie med hinanden to og to – så meget, at man kan sige, der grundlæggende kun er tale om to scenarier: Status quo eller ny bevægelse. Det første og det tredje scenarie taler om at bevare klassisk traditionel folkekirkekristendom, som den har været og stadig i det store og hele er – den eneste forskel på de to scenarier er blot, at i det første postuleres et fortsat langsomt tab af medlemmer, mens det tredje taler om øget tilslutning, fordi vi i mødet med det globale har brug for identifikationen med det, vi er rundet af, og derfor slutter vi på ny op om den gode gamle uforanderlige folkekirke. (Og det er i parentes bemærket sandt, det har vi brug for – deraf giver vigtigheden sig i at det folkekirkelige skal være genkendeligt som en varetagelse af den evangelisk lutherske arv.

Og i det andet og fjerde scenarie er der tale om en kirkelig fornyelse på grund af befolkningens krav om nye svar på deres religiøse søgen – den eneste forskel er blot, at i det fjerde scenarie betones nødvendigheden af en personlig involvering fra forkyndernes side som kriterium for troværdighed, mens i det andet scenarie afgøres succesen af, om kirken er i stand til at skabe rum for modtagernes individuelle tolkninger og tilgange.

Som sagt, alle fire har noget for sig – det spændende er, hvordan man balancerer dem, hvordan man balancerer mellem tradition og fornyelse.

Her skal jeg nu holde mig til udfordringen fra det andet scenarie: Diversiteten og individualiseringen. Og det gør jeg med glæde, for jeg anser det for at være en *virkelig* udfordring af den gode slags, med virkelig mulighed for at blive troværdig og betydningsfuld evangelisk-luthersk kirke for mange flere, end vi er i dag.

På individets vilkår

Ja, Rolf Jensen – og så mange andre med ham - har ret: Der er sket en vældig opblomstring af den religiøse interesse, hvis ikke man ligefrem tilslutter sig den udbredte tale om ”en spirituel revolution”. Rolf Jensen henviser til en nyere undersøgelse, som viser at halvdelen af alle danskere ”beder eller mediterer eller noget lignende”. Det kan man roligt tage som udtryk for, at befolkningen tænker religiøst og stiller de grundlæggende religiøse spørgsmål som aldrig før: Spørgsmål om livets mening, hvad vi er her for, hvilke værdier skal styre vort liv, og hvor skal vi hen. Men de tager ikke afsæt i den overleverede religion, derimod i erfaringsverdenen, i det der opleves som meningsfuldt og vedkommende. Hvad vi erfarer og føler får os til at stille de eksistentielle spørgsmål – og så søger vi svarene alle mulige steder. Subjektet er udgangspunktet, vi er på vej til den personliggjorte religion, en individualisering af troen. Det er der allerede sagt meget om – og det vil der i de kommende år forhåbentlig blive sagt meget mere om. Her vil jeg blot konstatere, at sådan er det – OG: at det er en kæmpe chance og udfordring til folkekirken. Det skal ikke begrædes, men benyttes! Individualismen er jo ikke vores evangelisk-lutherske kristendom spor fremmed – tværtimod. Vi har selv fremelsket den med vores insistens på, at den enkelte står i et direkte Gudsforhold uden at behøve præst eller kirkeinstitution til at formidle den. *Min* syndsforladelse som grundlag for *min* frihed og *min* forpligtelse. Subjektiviteten er sandheden, det er i inderligheden, Gudsforholdet udtrykker sig, har vi lært med Søren Kierkegaard. Det vil derfor være helt i tråd med luthersk kristendom at integrere i kirken den enkeltes personlige søgen og spørgen, at give individet rum og plads til *sin* form for tro – for i dette møde at belyse og forvandle den i og med den kraft, der udgår fra Kristusfortællingen. - På nøjagtig samme måde som Paulus på torvet i Athen talte til grækerne om den ukendte Gud, de tilbad og forklarede dem, hvem Han er, og hvad han har gjort for mennesker i Jesus – således skal vi i dag knytte til ved den subjektive spirituelle søgen og formulere de kristelige svar i samme sprog og toneleje ind i de sammenhænge mennesker i dag søger svar. ”Spiritualitet” er slet og ret et andet ord for den enkeltes personlige involvering, ”at leve Kristustroens opstandelsesliv midt i historiens kaos”, som Anna Marie Aagaard definerer den kristne spiritualitet.

Et nyt religiøst sprog

Allerede for 20-25 år siden, da jeg blev præst, erfarede jeg, at det mest påtrængende problem for kirken var behovet for et nyt tidssvarende og troværdigt fromhedssprog. Det gamle sprog i kirkens ritualer, prædikener og bønner opleves af snart sagt alle, som ikke er meget godt kendt med den kirkelige tradition, som fremmed, en reminiscens af det 18. og 19. årh.s vækkelser, holdt i live i begyndelsen af det 20. årh. af 30'ernes bølge af kirkelig vækkelse med folk som Olfert Ricard og Henry Ussing i spidsen. Med tidehvervs karskhed og eksistentialismen i 60'erne døde det gamle fromme sprog, så det på os, der voksede op i kirken i 60'erne og 70'erne virkede klægt og klamt og rent ud sagt ubrugeligt. Deraf kom det, at mange af os havde så svært ved frit at formulere sig i bøn – det forekom simpelthen ikke troværdigt – og lige siden har vi manglet en troværdig måde at udtrykke egentlig inderlighed og fromhed på. Samtidig tabte vi i det store og hele fromhedens anliggende, som er: at leve en kristelig eksistens – eller med den forordnede indgangsbøns gamle ord: At forbedre mig i et helligt liv og levned. Af frygt for selvoptagethedens og selvgodhedens ulidelighed blev vi berøringsangste med inderligheden og fromheden – og mistede på mange måder sammenhængen mellem troen og livet. Dén skal simpelthen generobres. Blandt andet gennem fornyelsen af det religiøse sprog. Men også ved frygtløst at give bud på, hvad der kristeligt kan siges om verden og etikken, så mennesker opdager, at troen taler til os i sammenhæng med, hvad der i øvrigt optager os. Det vil altid være forbundet med risiko, når talen er om troens konsekvenser, men det skal voves for ikke netop at opleves som uvedkommende i

forhold til menneskers øvrige liv. Det religiøse hører hjemme *i* verden for verdens skyld, men skal tale ud af det verden ikke kan sige sig selv.

Det er præcis, hvad lykkeligvis igen optager flere og flere. I erkendelse af at livet forbliver overfladisk, spidsborgerligt, som Kierkegaard kaldte det, hvis ikke troen tilegnes som et personligt projekt. Heraf den store interesse for det spirituelle. Det handler slet og ret om at finde grundlaget for mening med sin eksistens og et adækvat sprog at udtrykke de store tanker og følelser om livet i. Og det sprog kan ikke bare være tillært, det skal harmonere med sproget i øvrigt og med de livserfaringer, som kalder på at blive tolket i sin betydning.

På markedets vilkår

Vi er her som Folkekirke i stigende grad på markedets betingelser, og det er på tide, vi indser det. Intet – eller i hvert fald ikke ret meget – kan længere tages for givet, givet med tradition, opvækst, uddannelse. Danskerne er som folk blevet religiøse ignoranter, uvidende om hvad kirke og kristendom er. Men ikke ligeglade, langtfra. For behovet for et dybereliggende sandheds- og meningsbegreb end det, som gives umiddelbart af arbejde og omgivelser, er som sagt tydeligt. Materialismen giver nydelse, men ikke mening. Kalorierne er tomme, det erkender langt de fleste. Men som livsstil har materialismen enorm betydning. Vi er blevet shoppere, og det smitter af på vores tanke- og værdisæt – ligesom omvendt livsstilen gerne vil udtrykke de dybereliggende længsler efter mening og sammenhæng. Sådan afspejler både mode og forbrugsproducenter den stigende personlige trang til berøring med den religiøse dimension. Når virksomheder sender personalet på retræter og meditationskurser for at gøre dem til mere hele personer. Eller når bevægelsen ”Simple Living” vokser med hast, fordi mange søger et alternativ til den bevidstløse forbrugerisme og kræver ansvarlig omgang med verdens ressourcer. Eller når et dansk smykkefirma med stor succes kalder sig Pilgrim og skriver sådan her om sig selv: ”At vælge et smykke fra Pilgrim er en måde at markere din personlighed på. Du kan helt vælge din egen Pilgrim-stil, og samtidig udtrykker du et værdisæt, hvor hjertevarme og social ansvarlighed går forud for cool business.” En Pilgrimsvandring i en iskold forretningsverden, holdning gjort til objekt for ren forretning, dog ikke bare til forretning, men som udtryk for ønsket om helhed og sammenhæng i det man gør og det, man tror på.

Og på modernitetens vilkår

Vi er her på markedets vilkår ja, men også på modernitetens. Det vil sige, vi kan ikke bare få befolkningen i tale ved så meget mere synligt og støjende at markedsføre de gamle sandheder i uændret form og skikkelse – som på en anden markedsplads. Iklæde dem en moderne sprogdragt – og så ellers sige det samme. Nej, troværdigheden kommer af at forholde sig til modernitetens problemer og spørgsmål i en nytolkning af den kristne tros budskab. Således er for eksempel kreationismen en kæmpe støjende misforståelse, ligesådan talen om intelligent design hvis den anvendes som Gudsbevis. Tværtimod handler det om fordybelsens og inderlighedens subjektive sprog: Hvad betyder Guds skjulte og ufattelige nærvær, og hvordan formidler vi tro på hans ånds tilstedeværelse i vort liv for at bære os og belære os. Og præcis til det formål er der megen samtale mulig og megen inspiration at hente i den søgende spirende almene religiøse spiritualitet.

Sådan har vi dér, hvor jeg er præst forsøgt at gøre de seneste 5-6 år med Københavns domkirkes Natkirke. Åbne kirkerummet 3 aftener om ugen året rundt til efter midnat, lade rummet præge af en varm imødekommende favnende stemning med stille musik eller solosang, mange tændte stearinlys, en præst, som er til stede hele tiden med henblik på

samtale. Mulighed for bøn hele tiden, sammen eller alene, skrevne, læste eller tavse. Hele aftenen er udformet som én lang gudstjeneste, men med en løs liturgi, hvor deltagerne selv er med til at forme, hvad der sker. Både lige i det øjeblik, man træder ind og er til stede – og i det mere lange perspektiv i den forstand, at natkirkegængerne selv kommer med forslag til nye liturgiske udtryk. Man tænder måske et lys og beder en bøn. Eller man skriver en bøn, som indgår i midnatsbønnen. Eller man går hen til spejlalteret i en lille niche, knæler foran det, griber en lille stump spejl, ser sig selv og sit brudte ansigt i spejlskåret, ridser måske i spejlet et ord eller to, som reflekterer ens sindsstemning – og hænger så sit eget lille spejl op på altertavlen ved siden af de mange andre stumper – og hvad ser man så, når man igen vil spejle sig i sit spejl: Man ser billedet af Kristus – som man ser det i alle de andre – en altertavle skabt af de forbipasserende med hver sine individuelle tanker og følelser hængt op på altertavlen og dog hver gang formet til Kristi ansigt – Kristus vundet skikkelse i hver eneste kirkegænger, forvandlet efter hans skikkelse.

Sådan vil hele denne kirkeform meddele Guds virkelighed i og gennem den enkelte besøgendes personlighed, det som man bringer med ind i kirkerummet og lader gennemlyse af den guddommelige virkelighed, som her kommer til udtryk.

Igennem alle årene har besøgende skrevet tanker og indtryk ned i protokoller, som ligger fremme flere steder i kirken på skrivepulte. Jeg siger jer, vi har dér en skatkiste af sprog og udtryk for en genuin moderne og sandfærdig fromhed taget form og farve af den kristne forkyndelse.

Lad mig blot citere fra et par indlæg skrevet indenfor de seneste par måneder for at illustrere mødet mellem den individuelt fokuserede religiøse søgen og spiritualitet og den kristentro, der formidles hørligt eller skjult i kirkerummet:

”Tro er det, jeg oprigtigt tror på, og ikke en samlet pakke jeg *skal* tro på.” ”Religion er ikke en kasse, man skal passe ind i; religion er frihed, som skal bruges rigtigt.” ”Biblen er ikke en opskrift på lykke, men inspiration til, hvad der kan give sindsro.” – ”Hvor er her stille, roligt, smukt, smukt – og højt til loftet!”

Dette sidste helt tydeligt ment i begge betydninger: Den bogstavelige, katedrale overvældende skønhed – og den overførte: At herinde rummes vore forskelligheder, vore individuelle måder at tænke om vores tro – og kun nænsomt formes det, vi bringer herind af det, der hører hjemme i rummet. Så der forhåbentlig kan indfinde sig fred, tro, nyt mod, ny lyst. ”Waiting, not hesitating”, som der også står i Natkirke-gæstebogen. Besøget i kirken har forvandlet den urolige tøven, som på grund af tvivl og angst ikke får handlet, til en venten på sit rette øjeblik stolende på, at det er på vej. Troen er ankommet og har gjort sin virkning. Som for eksempel tydeligt i dette korte citat: ”Mit hjerte er Guds hjerte.... – Jesus er min port.” Jeg er sikker på, at da I havde hørt første del kom alle betænelighederne, den teologiske korrektheds forståelige betænelighed ved at identificere menneskets hjerte med Gud, gøre sig selv og sit indre til gud, troen på, at i mit eget dyb kan jeg finde ham – vel lige præcis megen ny religiøsitetens grundlæggende misforståelse hentet hertil med Buddhismen. Men så kommer tilføjelsen: Jesus er min port. Jamen, der er, hvad der kan ske: At kirken i en ny form får meddelt, at Guds nærvær kun kan kendes i og gennem hans tilstedeværelse i Jesus af Nazaret. Dér har vi det eneste gyldige kriterium til at kende Ånden. Jesus er porten til mødet med Gud, i vort indre eller midt i blandt os. – ”Så længe jeg er i dette hus, kan jeg kun give mit liv et knus. Gud, tak for at du er. Tak for, at jeg må være!” – Sådan formulerer natkirkegængerne deres individuelle tro og skaber et nyt tidssvarende spontant opstående liturgisk sprog. Gudstjeneste som interaktiv spontan handling – kombineret med traditionens kendte liturgiske udtryk, tag ikke fejl af det. Der læses fra biblen, prædikes eller associeres ud fra teksten, der synges salmer, valgt af kirkegængerne, der øves salmer for dem der vil det, for de siger, de

ingen kender. Der holdes nadver, hvor man står i kreds og giver hinanden brødet, som man dypper i kalken, som præsten går rundt med.

På postmodernitetens vilkår

En af forudsætningerne for at kunne drive kirke i dette møde med de forskelligste tilgange uden at lukke døre, er at erkende det positive ikke kun i individualitetens præmis og i modernitetens, men også i postmodernitetens. I den forstand at det hører til det postmoderne at man gerne lukker sig ind i snart sagt et hvilket som helst betydningsrum for at se og erfare, om der kommer noget godt ud af dét. På den måde søger og afsøger vi betydning for vores liv overalt, i alle rum. I fremmede kulturer og deres leve- og tankevis. I de asiatiske religioner. Og vi tager dét med os, som vi fandt, gav mening. Det som viste sig at være sandt for os. Og det skal der være plads til i det helhedssyn, som jeg holder for sandt – ellers er det ikke sandt. – En klassisk teologisk diskussion handler om frelsen, om den findes udenfor den af kirken formidlede. Traditionel katolsk teologi siger nej og har dermed sikret pavekirken eneretten som formidler af Guds frelse. Protestantisk kristendom siger ja, for naturligvis kan ingen råde for Guds veje til os. Et tilsvarende spørgsmål kunne man stille om Sandheden: Findes den udenfor den af kristendommen prægede? Den sandhed, som vi siger Kristus er, og som skal gøres for at være. Og svaret må blive et tilsvarende ja ud fra genuin evangelisk luthersk tanke, for hvor Kristus er og hvordan han handler i verden i og gennem og for mennesker, er jo tilsvarende uudgrundeligt. Så naturligvis kan hans sandheds ånd findes i alle kulturer og deres visdom og traditioner. Og derfor skal vi som kirke gå med ud udenfor vore overleveringer og søge og bringe alt i spil i konfrontation med det, vi kender som kristendom. Prøve ånderne på Ånden, i al åbenhed, vel vidende, at Kristus er porten, kriteriet, prøvestenen.

Et andet eller tredje eller snarere helt tolvte sted at finde den mulige ukendte individuelt formede Gud som kan bringes i dialog med kristen tro er i den såkaldte tolvtrinsmodel, en behandlingsmodel som anvendes i de anonyme selvhjælpsgrupper til behandling af alkohol- og stofmisbrug, kendt fra Minnesota-kuren og Anonyme Alkoholikere, som en del kirker i dag lægger lokaler til. Vel nok den mest vellykkede behandlingsform i dag, målt på resultater. De 12 trin låner tankegods fra såvel traditionel kristendom som nyreligiøs åndelighed. ”Vi indrømmede, at vi var magtesløse (syndserkendelsen). Vi erkendte, at en magt større end os kan give os vor sunde fornuft tilbage. Vi besluttede at lægge vort liv over til Gud, sådan som vi opfattede ham. Vi bad ham ydmygt fjerne alle vore fejl (syndsbekendelsen). Vi gik direkte til de mennesker, vi havde såret (forligelse). Vi søgte gennem bøn og meditation at forbedre vor kontakt med Gud sådan som vi opfattede ham idet vi bad om at måtte kende hans vilje med os og styrke til at leve efter den. Til sidst: at bringe den åndelige opvågning videre til andre og praktisere disse principper i alt, hvad vi foretog os.”

En sådan ikke-dogmatisk, almen Gudstro er jo som en ramme, lige til at fylde ud med Kristusforkyndelse. Mange af de faste natkirkegængere kommer i disse selvhjælpsgrupper, som holder møde samtidigt i kirkens lokaler: aa, an, pårørende-grupper... et fremragende eksempel på, hvordan den individuelle religiøse søgen kan forbindes med fællesskab og kirkelig-diakonal tankegang.

Den personlige involvering

Som en sidste kommentar til udfordringen fra den individuelt prægede tilgang, som de religiøst interesserede og spirituelt søgende har, må jeg lige have med, at en tilsvarende personlig involvering forventer de søgende fra enhver, der forsøger at svare. Det betyder, at kirken forventes ikke bare at være der som et serviceorgan med tilbud om forskellige tjenester og arrangementer man kan tage del i – det forventes at enhver, som hører til kirken *selv* med

sin person er en del af svarene! Kristen tro formidlet gennem personlig delagtighed og identifikation fra kirkens egne folk. I fællesskab.

Hvor det for 30 år siden var en dyd at vise solidaritet med tvivlen og f.eks. gerne som præst finde det svært at bede en fri bøn – fordi vi var opdraget med en naturlig skepsis overfor den selvsmagende fromhed – så er det i dag nødvendigt for at fremstå som troværdig forkynder, at modtagerne kan høre og mærke, at det betyder alt for én selv. Og det kommer mere og mere til at gælde hele kirken, hvis den skal modtages som troværdig. Alle ansatte. I længden holder det ikke med kirkeligt personale uden viden om og et personligt forhold til den kristne tro. Der skal med andre ord etableres efteruddannelse for kordegne og kirketjenere i elementær nutidig troslære.

Budskabets troværdighed er afhængig af det personlige møde – i den forstand bliver megen forkyndelse i fremtiden *dialogisk*. Det giver sig af, at den søgende vil have svar på de spørgsmål, han eller hun selv stiller, og ikke dem, præsten stiller sig selv. Det er for let – sådan har der været prædiken længe nok. Den nye kirkegænger vil *med-virke*, tales med, ikke blot tales til. – Det betyder ikke, at så skal vi til at genoplive de gamle forsøg med såkaldte dialog- eller samtaleprædikener i gudstjenesten. Nej, hver ting til sin tid. I den høje messe taler præsten – men det kan f.eks. være på grundlag af lørdagens gennemgang i grupper af dagens prædiketekst, hvor menigheden har talt med hinanden og præsten om livserfaringer og associationer ud fra dagens tekst – og at disse spiller med ind i præstens prædiken. – Eller det kan ske i andre former for samtalekredse, måske i kirkerummet, som en slags liturgiske samtaler – måske sent om aftenen som Nikodemussamtaler – eller på helt tredje måder.

Konklusion: Det afgørende for kirken i forhold til diversiteten bliver i den nærmeste fremtid at bringe den individuelle og meget forskelligartede søgen og spørgen i aktivt med- og modspil til den kristne forkyndelse ved at inkludere den og give plads til den fremfor at afvise og ekskludere den.

Akademileder, redaktør Henrik Wigh-Poulsen:

Folkekirken fremtid i samlingsmærkets perspektiv

Henrik Wigh-Poulsen er cand. theol. og ph.d., leder af Grundtvig-Akademiet og redaktør af Dansk Kirketidende

Når vi er truede, vil vi have tryghed. Når verden er af lave, vil vi have et sted at søge hen. I det åbne og forblæste land søger vi et hjemsted.

Så Rolf Jensen har da indlysende ret, når han i sit tredje fremtidsscenario forudsiger, at folkekirken for ganske mange, vil blive en markør af værdier, af sammenhængskraft, af tradition og ritual, og at dens fremtid dermed skal ses ” i samlingsmærkets perspektiv”.

Globalisering og kulturkonfrontationer river i vores nervetråde, og ganske af os selv søger vi tilbage til rummet, hvor roen hersker, tingene står fast, og vi kan føle os hjemme, som dem vi er. Folkekirken, lyder Rolf Jensens ræsonnement, vil finde sig en plads og en selvfølgelig autoritet i en tid, hvor der på alle måder øves pres på vores værdier.

Sådan vil det altså i stadigt højere grad blive, og sådan har det for så vidt allerede været et stykke tid. Og ikke kun i kirken. Kanon-lister, værdidebatter, virksomheders, skolars og arbejdspladsers forsøg på at formulere, hvad de er her for, politikernes manende ord om at bevare sammenhængskraften – alt det taler jo om det samme: Trangen til sikre ben at stå på, derude på den åbne forblæste markedsplads, hvor stadigt færre ting er givne, hvor monopoler dør, selvfølgeligheder skranter, og man ikke længere får noget forærende.

Derfor har folkekirken også fået en plads i regeringsgrundlaget, ligesom den i tidens politiske debatter har vundet en næsten symbolsk betydning som udtryk for det meget – for nogen: *alt* for meget – danske, man enten skal passe meget på, værne om, eller se at komme af med i en fart. Et stykke af det gamle Danmark. En hvidkalket, kamtakket røst for fortiden. Som sagt: For nogen på godt. For andre på ondt.

Det samme gælder selvfølgelig for folkekirken trosgrundlag som sådan. Bestræbelserne på at få kristendommen ind i præambler og partiprogrammer vidner om samme trang til at få ting på plads og i orden i opbrudstider, samme trang til at udtale klart, hvad man førhen nøjedes med at mumle, tavst forudsætte eller tænke ved sig selv.

For samlingsmærke-folkekirken forudsætter nødvendigvis klar tale. Pludselig er der kommet flere udbydere på førnævnte markedsplads. De råber højt. Nogle gør det enkelt og klart og med international appel. Danmark er blevet et multireligiøst samfund.

Konkurrencesituationen er en realitet på alle planer. Følgelig skal der altså tales kristendom, så man kan forstå det. Tingene skal siges lige ud, hvis man vil de skal tages til hjerte og bringes videre til kommende generationer. Slut med under- og indforståetheden!

Derfor er de store spørgsmål vendt tilbage. Der pudses flittigt på fundamentene. Vi har fået sans for det elementære. Kirkens bekendelsesskrifter nærlæses og debatteres. Forskelle på kristendom og islam formuleres og fremhæves. Klassisk teologi er på dagsordenen. Og de fleste er enige om, at det er nødvendigt igen at tage de store ord i munden, hvis vi ikke skal glemme dem. I kirkelige sammenhænge taler vi gerne om besindelse. Og det er vel, hvad det handler om. Kirkelig og kristelig besindelse, undervisning, dannelse, opdragelse.

Hvis vi skal have hjemme, hvis vi skal samles, må vi vide hvor og på hvilket grundlag. ”Samler eder tæt om bjerget / alle Zions døtre små”.

Man kan med god ret hævde, at der ikke er noget nyt under solen. Reformatorskikkelser har før søgt at samle herrens menighed på gammel klippegrund. Det var præcist, hvad Grundtvig forsøgte. Han så sig selv som talsmand for de gammeldags kristne. Han ville tale jævnt og forståeligt om alt det, en størknet statskirke og udvandet teologi tog på med valne teologfingre. Han ville føre menigheden hjem og samle folket på den slette, fjenden havde hærget.

Alligevel er der også noget andet på færde i nutidens folkekirkelige samlingsbestrebelse. Og hvad det er, ser vi klare og bedst i lyset af det opbrud fra den folkekirkelige æra, det folkekirkelige århundrede, som vi kan fornemme og iagttage rundt omkring os lige netop nu.

Det folkekirkelige århundrede begyndte med I.C. Christensens menighedsrådslovgivning i 1903, og ophørte med Grosbøllsagen i 2003. Et af epokens kendetegn er, at alt der havde med kristelige forhold at gøre, omgærdedes med en vis tilbageholdende blufærdighed. Vækkelse, fromhed, synode og aktivisme var ikke i udpræget grad plusord.

Det danske folk var pr. definition et kristent folk, så der var for så vidt ikke så meget at tale om endsige missionere for. Ydermere var man til både sekularisering og religionskritik. Det er den vej, vinden blæser, mente man. Religion er noget, der går over.

Så en dag ramte Grosbøll overskrifterne. Og med hans religionskritiske udtalelser som anledning (ikke årsag – *anledning*) hævdede de gennem generationer tavse – i hvert fald i kirkelige sammenhænge - pludselig røsten og fik en mening om tingene. Det er for meget med ham, sagde de. Og til mange præsters overraskelse begyndte man at tale ligefremt om forskellige kristelige anliggender, og hvad en præst bør tro på.

Kirke og kristendom kom fra da af i den grad på dagsordenen. Ikke mindst mediernes. Det var i slipstrømmen af det noksom bekendte interview på Tårnbæks lystbådehavn, at de kirkelige og kristelige reformulerings- eller besindelsesbestrebelse, og den aktuelle kamp for folkekirken som samlingsmærke, for *alvor* begyndte at tage fart. Og det er gået stærkt siden.

Alt sammen selvfølgelig dygtigt stimuleret af Muhammedkrisen. Et hjemligt skænderi blev projiceret op på international storskærm med en vis turbulens til følge. Det blev klart for det fleste, at religionen bestemt ikke er gået over. Tværtimod har den entret det offentlige rum som et alt andet end vandkæmmet, nationalt og folkekirkeligt anliggende.

På Vartov talte statsministeren om arven fra Grundtvig og Kierkegaard, om troens anliggender, og hvordan man lever sin religiøsitet på en ordentlig måde. Det har han talt om flere gange siden. Og hvad de nok heller ikke havde forestillet sig i Løgstrups, Knud Hansens, Kochs og Lindhardts folkekirkelige århundrede, så formår et for deres tid så eksotisk emne som muslimske kvinders hovedbeklædning at optage offentligheden i flere dage af gangen.

Der ud over har vi kunnet observere, hvordan præstenetværk har indtaget de gamle vækkelsesbevægelser folkekirkelige rolle ved at kalde til samling på aktuelle politiske spørgsmål, og det med en i kirkelige kredse hidtil uset evne til at komme ud over kanten og ramme avisernes overskrifter.

Samlingen omkring de klassiske teologiske problemstillinger og viljen til udtrykke sig klart og umisforståeligt om kristelige anliggender har fået en politisk prægning. Og rundt omkring i aviserne er en ny generation af velformulerede kvindelige teologer med til at sætte dagsordenen for dagens debat.

Alt den religiøsitet og kirkelighed og påståede præstedominans har så ophidset de i forvejen frustrerede ateister. Hvorfor hulen kan man aldrig åbne en avis uden at se en præst citeret, spørger de. Stimuleret af en stigende misnøje med religiøse dagsordner – og en grim fornemmelse af at være sejlet agterud - har de skruet bissen på. Og da alle religioner i deres øjne er et fedt, sker det uden smålig skelen til nuancer og med en vrede, der ikke lader de religiøses noget som helst efter. Som når en Malene Busk i Politiken anbefaler, at man forsyner religiøse skrifter med advarsels-banderoler lig dem på cigaretpakkerne. Den slags fører jo børn i fordærv.

Alt i alt kan man da sagtens få den tanke, at det folkekirkelige århundrede, som de fleste af os har åndeligt lod og del i, er ophævet som en parentes. Vækkelsen og religionen er vendt tilbage. Ikke på den gammeldags måde, men netop på mange nye måder. Som globaliserede størrelser. Og som en nedbrudt blufærdighed, der også har med nedbrudte autoriteter at gøre. Folket tier ikke, når teologerne taler. De har deres egne meninger, og de søger mange andre veje end de slagne.

Steen Marqvard Rasmussen formulerer det sådan i den nyligt udgivne *Karma, Koran og Folkekirke*: ”Nogle dele af befolkningen efterspørger klare og entydige svar, mens andre efterspørger svar, der er rummelige og åbner for dialog” (11). Er det ortodoksien, forstået som trangen til tradition og samlingsmærker, på den ene side, og pietismen, de spirituelle, pilgrimsvandrerne og alle de andre alternative vejfarende, på den anden, der mødes og brydes igen, nu hvor de kirkelige bevægelser, den gamle folkekirkes aktører er gået lidt mere i eet med tapetet?

Alt i alt går det i mange retninger, og det går nogle gange hidsigt til. Og lige netop derfor er det, at vi tilsyneladende, så meget desto mere – både i kirkelige og folkelige sammenhænge - trænger til besindelsen, til det sikre grundlag, det værdimæssige ståsted og det folkelige samlingsmærke. Jo mere forskellige vi bliver, des mere søger vi det fælles.

Men man kan spørge, om det så ikke, reelt set, er den ”gamle” folkekirke vi dermed længes tilbage til? Her var sammenhængskraften evident. Her kunne vi alle føle os hjemme. Men det kunne vi jo netop *fordi* religiøsiteten var underspillet, *fordi* man udviste en klædelig tilbageholdenhed i fromhedslivet, *fordi* man mere eller mindre var alene om religionsudøvelsen, *fordi* folk i stor udstrækning holdt deres kæft og lod præsterne og teologerne føre ordet, *fordi* man stort set forstod at holde politik og religion adskilt, *fordi* man kunne leve i en frugtbar vekselvirkning med kulturradikalismen, og *fordi* man troede at det med pietisme og ortodoksi hørte fjerne tider til.

Sådan er det så ikke mere. De forrige tider er forsvundne. Men glemmer vi det, er der en fuldfed risiko for, at vi forsøger at omskabe vores brogede og flertydige og opbrudsprægede nutid i den mere entydige fortids billede og dermed lader alle gode forestillinger om plads og rummelighed og sammenhængskraft fare. Og konsekvenserne? Ja, det er bl.a., at man pludselig får travlt med at vurdere, hvem der hører hjemme i folkekirken, og hvem der ikke gør. Eller hvad der er den sande folkekirke, og hvad der ikke er. Hvad der er sand kristendom, og hvilke asylansøgere, der er sandt kristne. Alt sammen under henvisning til den faste grund vi savner under vores fødder, nu hvor så meget andet truer.

Og så er det, at samlingsmærke-folkekirken bliver til ideologi, entydighed og udskillelse. Viljen til at fastholde sammenhængskraften, bliver en trussel mod samme.

Misforstå mig ikke. Det er godt med samlingsmærket. Det kan vi ikke undvære. At vide sig hjemme er nødvendigt. Forkyndelsen der skal gå til hjerte, skal have en hjemlig klang. Kirkeliv fordrer fortrolighed, ritualer og salmer vi har kendt fra barndommen af. Men entydig og retliniet som et funkisbyggeri bliver det folkekirkelige hus ikke, for så vidt vi har med

folkekirken af i dag at gøre. Plads til forskellighed og mangfoldighed er blevet uomgængelig, fordi vi som folk er forskellige og mangfoldige. Et hus med mange boliger, kan man sige.

Og her bliver øvelsen for de ansvarlige naturligvis, at bibeholde et sådant, uden at hovedhjørnestenen tabes af syne. Og det er meget lettere sagt end gjort. Det ved jeg godt.

Fremtidens folkekirke i samlingsmærkets perspektiv bliver blandt mange andre ting en øvelse i ydmyghed og tålmodighed. Dem der besinder sig på arven skal være i hus med dem, der gerne går nye veje. Børnene af huset skal give plads for de tilkomne med deres anderledes måder og erfaringer. De stedkendte og de udfarende må finde ud af det sammen. Det hedder altså ikke samlingsmærke ELLER diversitet, ELLER kontinuitet ELLER passion. Men samlingsmærke OG diversitet OG kontinuitet OG passion. Alle fire fremtider og antageligt et par ekstra oven i hatten. Man kan sige det på den her måde: samlingsmærke-folkekirken skal, for at fortjene sig navn af en sådan, kunne rumme både diversitet, kontinuitet og passion.

Men når man så på den måde er mange samlet i samme stue, går det som oftest hurtigt en af to veje: man skændes eller man begynder at tale sammen. Det ved enhver der har været på telttur. Det første er, her som der, en let og oplagt mulighed. Og den ligger lige for. Vi blevet ret gode til at skille os ud fra hinanden, og vi får, generelt set og ak og ve, stadig mindre sans for det fælles. I folkekirken er de interne brudlinjer til at få øje på, hvad jeg håber at have klargjort. Og de syner af noget mere end de småsprækker, de gamle kirkelige retninger fra tid til anden, kunne mobilisere i deres indbyrdes forhold *way back then* i det folkekirkelige århundrede.

Og samtalen? Den er svær, men den kalder nye muligheder frem, når den lykkes. Den er med andre ord forudsætningen for, at det fortsat kan hænge sammen, og at vi også om halvtreds år har en levende folkekirke, der bærer samlingsmærkets vigtigste og mest uundværlige karakteristika, og ikke fremstår som et entydigt postulat, en ideologisk konstruktion på stive ben, der er dømt til en skønne dag at brase sammen under vægten af virkeligheden.

Skænderi eller samtale? Hvor det bærer hen ad er op til os. Kirkeministeriets nye lovkompleks vil under alle omstændigheder sætte turbo på processen. For når man her – i det daglige arbejde, dér hvor det sker, lokalt i menighederne og provstierne - åbner for mange muligheder og dertil etablerer et handlingsrum med ganske god tumleplads, bliver det stadig sværere at undertrykke de forskelligheder, der bor i os alle. Parterne – præster og menighedsråd, kirkelige medarbejdere, sogne og provstier – kommer tættere på hinanden. Vi skal formulere målsætninger, beskrivelser af hvad vi står for, og – ikke mindst - hvad vi vil sammen.

Der er for så vidt ingen vej tilbage. Vi er og skal være sammen om det her.

Fremtidens folkekirke bliver et sandt vovestykke.

Generalsekretær Jens Ole Christensen:

Folkekirkens fremtid i passionens perspektiv

Jens Ole Christensen er cand. theol. og generalsekretær i Luthersk Missionsforening

Nedenstående gengiver hovedlinien i mit indlæg på konferencen. I Middelfart valgte jeg at tale mere frit og ikke læse manuskriptet op. Derfor kan der være variationer mellem nedenstående og foredraget i ordvalg og anvendte eksempler.

Tak for muligheden for at deltage i denne debat, og for at få lov til at komme med dette indlæg. Det er jeg ærligt beæret over.

Lige en erindring: Da den første smiger over henvendelsen havde lagt sig – det tog en tre-fire dage - blev jeg grebet af en lettere kvalme. Gad vide om jeg er valgt til denne opgave for på en eller anden måde at skulle levere lidt lidenskab. Det er missionsfolk jo efter sigende så gode til.

For hvis der er noget, jeg synes er kikset, så er det, når begejstring bliver den rolle, man skal spille.

Den indstuderede og foregivne begejstring.

Og hvis der er nogen sinde, jeg har opfattet mig som kikset som taler eller forkynder, så er det, når jeg har foregivet en begejstring, som var mere professionel end virkelig. Samtaler i sjælesorg har også overbevist mig om, at jeg netop i den slags situationer er kommet til at lægge tunge byrder på andre mennesker.

Jeg har derfor lyst til at begynde med konklusionen:

Tror jeg på folkekirkens fremtid i passionens perspektiv?

Det kommer sandelig an på, hvad vi mener med ordene.

Hvis vi mener en kirke båret af stor overbevisning, stærke personligheder, stærk udstråling og kreativitet, så vil jeg sige:

Gud fri os! (og jeg kunne ikke drømme om at bruge det udtryk som en talemåde)

Det bliver følelsesmæssigt pres og det bliver mennesker (præster og lægfolk), som ikke prædiker Kristus, men sig selv. Og det advarer NT som bekendt imod.

Resultatet vil blive dobbelt:

Dels vil det blive de stærke personligheders tyranni.

Og for de fleste andre – alle dem der ikke kan leve op til det næsten umenneskelige krav - vil det føre til burnout eller andre svære symptomer..

Det bliver en kirke afhængig af mennesker og ikke af Gud.

Men hvis man med ordet passion tager udgangspunkt et andet sted, så kan jeg langt bedre være med:

Nemlig hvis man begynder med at lægge mærke til, at kristendommens afsæt faktisk er passion: **Guds passion.**

Og det er uanset, om man forstår det ord som "lidelse" eller "lidenskab."

Kristendom begynder med Guds passion: "Således elskede Gud verden, at han gav sin enbårne søn, for at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv" (Johannes evangeliet 3,16)

Gud elsker mennesker – det er **lidenskab** i evigheden. Så han var rede til selv at lide – ved at dø på et kors - for at få fællesskab med os. For altid. Det er **lidelse** for de elskedes skyld.

Jeg vil ikke en gang undskylde, at dette lyder som en prædiken. For der findes ikke noget andet sprog at tale om det i: Kristendom er passion, den er Guds passion for verden.

Sagt på en anden måde: Jeg tror på en kirke, der er meget lidt optaget af sig selv. Og er tilsvarende meget optaget af **Guds passion** for mennesker (Guds kærlighed) – og meget optaget af de **mennesker**, Gud elsker.

Det er for øvrigt interessant, at et af de steder i Det nye Testamente hvor lidenskaben betones stærkest, foregår det med en næsten objektiv begrundelse: 2. Korinterbrev kap 5,14: "Kristi kærlighed tvinger os... vi har nemlig sluttet, at når én er død for alle, er de alle døde."

Det er ikke vores passion, der henvises til, men Guds passion!

Altså: Da bliver den passionsbårne kirke ikke en kirke præget af personlig begejstring eller stærk udstråling hos dens fortalere – det bliver hurtigt enten magt eller kvalme - men den kommer til at bestå af mennesker, der har lagt mærke til Guds passion for verden.

Jeg bruger det lidt nøgterne udtryk "lagt mærke til", for det afgørende er ikke graden af personlig begejstring. Det afgørende er hvilken passion, der bliver afsættet.

Om dens fortalere har stærkere eller svagere udstråling, er stærkere eller svagere følelsesmæssigt engageret, er ikke helt ligegyldigt.

Men det kommer i anden række.

Det afgørende spørgsmål bliver så: Hvordan bliver en kirkes prioriteringer, hvis den ikke bliver så optaget af sig selv, men optaget af Guds passion og de mennesker, han elsker.

Og tilsvarende mindre optaget af at være stor, populær, synlig, til stede etc.

Og det vil jeg koncentrere min resterende taletid om:

- **En sådan kirke vil være mere tydelig – skal vi bruge det farlige ord "entydig" – end folkekirken i dag.** Den kan ikke nøjes med at tale om opstandelsen som en metafor for "livets sejr over døden" eller lignende. For den har sit udgangspunkt i en virkelig Guds virkelige lidenskab. Den må fastholde, at Jesu opstandelse betyder, at den mand, der døde fysisk langfredag, blev fysisk levende påskemorgen. Og at talen om vores opstandelse heller ikke er en metafor men betyder, at som blodet holder op med at rulle i vores årer på vores dødsdag, og hjertet holder op med at slå, således skal begge dele gå i gang igen på opstandelsens morgen. Og talen om genkomsten betyder, at en dag skal alle aftaler i kalenderen aflyses, for kongen selv har meldt sin ankomst. Og så har vi bare alle at møde frem.

Der er det besynderlige ved folkekirken, at den kan beskrives sandfærdigt med to meget modsatte udtryk:

Den kan beskrives som et *velordnet anarki*. Nemlig når man forsøger at beskrive dens indholdsside.

Og den kan beskrives som temmelig *stiv i strukturerne*: Meget faste liturgier, meget stive stillingsstrukturer, sognestrukturer etc.

Jeg har spurgt mig selv, om der er en indbyrdes sammenhæng mellem disse to sider af folkekirken. Denne tilsyneladende modsætning. Er den nødt til at være så stiv i strukturerne for at kompensere for, at den er så løs i indholdet. Rammes den af den polske forfatter Stanislaw Jerzy Lec's ord: "Den, der ikke har nogen ryggrad, må holde sig i skindet."

En kirke styret af en virkelig Guds virkelige lidenskab for mennesker, må blive mere konservativ i indholdet og mere forandringsparat i arbejdsformerne. Den tør give plads til flere eksperimenter i formerne, fordi den er mere tryk ved, hvad den vil. For den er ikke optaget af selv at overleve, men af nogle andre: Gud og de mennesker, han elsker.

- **En sådan kirke vil være tæt på mennesker.** Da jeg læste i Rolf Jensens oplæg om det moderne menneskes behov for dialog og samtale, var min første tanke. Det har han ret i! Det må vi komme i møde. Give plads til indvendingerne, spørgsmålene og den gradvise erkendelse. Min næste tanke var: Det er overhovedet ikke nogen nyhed, og man behøver dårlig nok gå omvejen omkring kulturanalysen for at se det. Den missionsstrategi, der prægede Apostlenes Gerninger, var "forkyndelsen i synagogen og samtalen i Tyrannos skole." (Apostlenes gerninger kap 19,1-12). "Forkyndelse" betyder faktisk lige så tit samtale som enetale i Apostlenes Gerninger. Ved samtlige taler i ApG er der i øvrigt refereret, hvordan forsamlingen reagerede. Det forudsætter mere dialog end en traditionel dansk højmesse giver rum for. Vi ved meget lidt om, hvordan den første kirkes gudstjeneste foregik. Noget af det eneste, vi ved, er, at mange bidrog: "Når I kommer sammen, har den ene en salme, en anden en belæring..." (1 Korinterbrev 14,26) Jeg har funderet en del over Rolf Jensens bemærkninger om, at tiden ikke mere er til budskaber, der kommer ovenfra og ned. Det er teologisk set en meget problematisk sætning: Kristendommen kommer nemlig i den grad ovenfra og ned: Fra Gud til os. Men han har alligevel en pointe: Det er ikke det samme, som at evangeliets tjenere kommer ovenfra og ned. I den spænding lever kristen forkyndelse altid. Og vi, der har været teologisk meget optaget af at understrege, at evangeliet kommer ovenfra, har måske ikke altid været tilsvarende gode til at besinde os på, at vi ikke bør komme ovenfra som evangeliets budbringere.
- **En sådan kirke vil vove de nødvendige traditionstab.** Et lidt forslidt eksempel: Musikken. Vi lever i en kirke, hvor den klassiske musik stort set har monopol. Og hvor orglet stort set har monopol. Som én, der elsker klassisk musik højt og synes, at orglet – dette orkester i en enkelt mands hånd – er et fantastisk instrument, vil jeg godt spørge: Er det gode midler til at sætte P3-danskeren og BT-danskeren i forbindelse med Guds kærlighed i Kristus? Vil vi overlade den opgave til frikirkerne?

Og det gælder spørgsmålet om sprog: Vi har en salmebog af meget høj kvalitet. Jeg holder faktisk af den. Men gad vide, om en kirke, optaget af Guds passion og de mennesker Gud elsker, ville prioritere at lave en salmebog med så mange sproglige tilbageføringer som 2002-salmebogen. Jeg tror, man i højere grad havde vovet nyskrivninger og kritikken for at være poppet og for tidstypisk. Fordi der er nogle mennesker, der skal være med til at synge om noget vigtigt - som de vel at mærke selv kan forstå. Og det gælder liturgiens sprog: Vi har af gode teologiske grunde valgt at fastholde ordet "ihukommelse" i nadverliturgien. Et ord med vægt, men de fleste forstår det ikke. Ville en kirke styret af Guds passion ikke vove det mindre dybe, men forståelige "huske" eller "minde", og så tage fat i dybden i undervisningen? Jeg appellerer til lidt mindre kvalitetsbevidsthed og lidt mere optagethed af at blive forstået.

- **Det er ikke så farligt for den kirke, om den skulle blive lille.** Vi trænger til en diskussion af vores forhold til tal og størrelse. Den kristne kirke har altid haft et ambivalent forhold til tal. Og der er da rigtigt, at det sidder i kirkens gener, at vi gerne vil være mange. Evangeliet er en ”glæde for hele folket” og ”skal forkyndes for alle folkeslagene.” Men den ved også, at ”trang er den port, der fører til livet, og få er de, der går ind ad den.” Jeg synes, at der er meget talfiksering i oplægget til denne konference. Men hvis det at blive få, utilpassede og marginaliserende i samfundet er den eneste måde, vi kan være tro mod Guds Ord på – så er det prisen værd. To citater: Den amerikanske missionsteolog Paul Hiebert, efter at han har beskrevet hvordan kristendommen må tilpasse sig enhver kultur, gør opmærksom på, at det ikke er tilpasning det hele.: *”Hvis kristendommen ikke er gået komplet i forfald, kan den ikke være fuldt hjemme i nogen kultur. Den vil altid skabe en spænding”*. (Anthropological insights for missionaries” (Baker Book House 1985, s 56) Og Carsten Jensen, som beskriver den typiske danske sognepræst og lader marstallerne sige om ham i romanen ”Vi, de druknede”: *”Vi følte, at en præst hørte med, og da Abildgaard aldrig udfordrede vores levevis, var forholdet præget af gensidig forståelse”* (”Vi, de druknede” Gyldendal 2006, s 259). Hvis Hiebert har ret – hvis han bare har lidt ret – så har Carsten Jensen skrevet en gravskrift over den danske kirke. Så må en kirke, båret af Guds passion for mennesker, turde blive lille, turde såre og provokere. Det forekommer mig, at der er en værdikamp i kirken mellem dem, der er optaget af, at kirken er stor – koste hvad det vil - og dem, der er optaget af, at den er tro mod sit budskab - koste hvad det vil. Også hvis prisen er, at den bliver lille...
- **Den kirke vil ikke være så præstecentreret.** Der lever en mærkelig både uluthersk og ubibelsk tanke i den danske kirke. At det kun er præster, der kan forkynde evangeliet. Jeg læste et interview for nogle uger siden i en lokal avis med en af LMs lægprædikanter. Han blev 60 år og der var interview med ham om hans liv som bankmand. Undervejs kom der ti linier om hans kristne tro. Og jeg tænkte: I en vis forstand kan han sige det bedre end jeg. For når jeg siger det, hører folk let bare embedsmanden, der taler, fordi det er hans rolle. Bankmanden kunne have ladet være – så han mener nok det, han siger. Det var nok ikke så slebet, som jeg kunne have sagt det. Formuleringerne kunne angribes. Men de flytter formodentlig flere hegnspele end mine ord. En passionsbåret kirke vil være mindre pæn!

Med andre ord: Jeg antyder, at en kirke båret af Guds passion for mennesker, både vil være mere konservativ og mere innovativ end den nuværende. Ikke så bange for nødvendige traditionstab og ikke så bange for at være politisk og følelsesmæssigt ukorrekt. Eller for at citere katolikken Sigrud Undset: *”Jeg længes efter den gamle kirke på klippen, som aldrig har sagt, at en ting er god, fordi den er ny, eller god, fordi den er gammel, men tværtimod som sakramente har vinen, som er bedst, når den er gammel og brødet, som er bedst, når det er nyt.”*

Nuvel - dette rejser nok flere spørgsmål end det besvarer. Og jeg kan måske med rette beskyldes for at tegne billedet af den passionsbårne kirke i missionsmandens form. Det er så risikoen ved at sætte mig til det.

Men der bliver et alment spørgsmål tilbage: *Er vi rede til at betale prisen for en kirke styret af, at vi er blevet opmærksomme på Guds passion og de mennesker, han elsker?*

En kirke der:

- Bliver mere læremæssigt fast
- Får flere konflikter med samfundet omkring
- Får flere traditionstab
- Bliver mindre kvalitetsbevidst
- ...og måske bliver mindre i det hele taget

Pastor James Commey:

Folkekirken set udefra

James Commey er cand. agro. og præst i International Harvest Christian Center (IHCC) i København

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at takke for invitationen. Jeg vil gerne udtrykke min taknemlighed til initiativtagerne for at give mig denne mulighed for at deltage ved denne historiske konference vedrørende Folkekirken. Denne konference, tror jeg, er et nødvendigt skridt som må tages for at danne rammen om forandringer og fornyelser, som kan skabe et åndeligt landskab for danskerne. Jeg tror, at Folkekirken spiller en væsentlig rolle i danskernes bevidsthed. Her tænker jeg først og fremmest på barnedåben, konfirmation, bryllup og begravelse. I 1990 var 89,3 % af den danske befolkning medlem af folkekirken, og i 2005 var tallet 83,1 %, som det fremgår af kirkestatistikken. Det påstås, at 78 % vil være medlem af folkekirken i 2016.

Jeg kom til Danmark i 1987 som udvekslingsstuderende, og i 1989 søgte jeg ind på Landbohøjskolen for at læse til cand.agro. I 1994 startede vi International Harvest Christian Center (IHCC), fordi vi på det tidspunkt troede følte, at der var behov for et sted, hvor man kunne møde andre kristne, som ikke kun så troen som en privatsag, men som en personlig relation med Gud – samtidig med at de ville dele troen med andre.

Inden vi startede kirken, havde jeg lejlighed til at besøge andre folkekirker, hvor gudstjenesten var meget anderledes end det, jeg var vant til. Hos venner og medstuderende, til fester og sociale sammenkomster, talte jeg ofte med folk som udtrykte behovet for en mere relevant Folkekirke. Essensen i det, de sagde til mig, var, at gudstjenesten ikke havde en appel, som tiltalte dem – selvom de var medlemmer af folkekirken. Derfor indså jeg, at det ikke så meget var troen og teologien, der holdt folk væk, men mere oplægget til gudstjenesten. De brugte mange gange det udtryk, at det var svært at ”relatere”. Noget af det, som gør, at kirkens budskab kan distancere sig fra specielt den yngre del af befolkningen – er musikken, som opleves for gammeldags og svær at synge med til.

Måske er det derfor, Danmark har fået en U2 gudstjeneste, hvor præst Jørgen Lasgaard har samlet omkring 400 deltagere til en rockgudstjeneste. Det er et godt eksempel på attraktionen i, at folk kan identificere sig med budskabet gennem et kulturelt fænomen i nutiden. Her kommer kirken ud i det kulturelle liv og får fat i danskerne og kan derved formidle budskabet til folk, som måske ellers ikke ville komme til gudstjeneste.

Lad os tage et andet eksempel, hvor vi bruger kulturen til at tiltrække mennesker til kirken og Gud. Hvis nu vi forestiller os en præst, som er interesseret i fodbold, hvilket mange danske mænd også er. Og hvis vi så siger, at der var en kendt dansk profil på det danske landshold, eller på et superligahold, som var troende – og som gerne ville tale om det offentligt. Hvis en præst inviterede ham til folkekirken for at tale om sin tro - eventuelt i et interview – ville der være mulighed for, at danske fodboldinteresserede (som der er mange af) kunne komme tættere på folkekirken og blive mere bevidste om deres tro på Gud. Det kan godt være, nogle kom for U2-musikken i Århus, og nogle ville komme for at se en kendt fodboldspiller, men de ville trods alt også høre et dybere budskab. Vi sætter ikke kulturen højere end kirken, men vi kan bruge den til at tiltrække mennesker.

Som immigrant, i min dialog med danskere – tror jeg, at den almindelige dansker kan have svært ved at have tillid til, at folkekirken, udtrykt gennem præsten, virkelig interesserer sig for den enkeltes situation. Som jeg ser det, må der gøres noget for at fremme dialogen og komme folk i møde. En måde er at engagere medlemmerne i gudstjenesten, så de kan se at kirken er et sted, hvor de kan være sig selv og være noget for andre.

Så hvordan kan man gøre det rent praktisk?

Set udefra, så betaler man sig ofte fra arbejdet i folkekirken – og selv om det sikrer en vis musikalsk standard, så kan det også dræne hjertet i fællesskabet og holde de frivillige og dygtige folk væk, som kan bidrage med noget til fællesskabet.

Man kan sige, at jo mere kirken præsenteres som et fællesskab og ikke kun som kirkelig institution, hvor arbejdet på forhånd er uddelegeret – jo mere kan man inddrage den enkelte og derved udtrykke kirkens rolle på en mere relevant og folkelig måde. Det er godt at have som værdi, at: alle har et behov, og alle kan bidrage med noget.

Her er det vigtigt, at præsterne ser sig selv som primus motor til at skabe en stemning, som åbner op for engagement. Dvs, at præsterne kan prioritere ved ikke kun at tale med dem, de bliver opsøgt af, men også selv tage kontakt med de mennesker, som ved anledning er i kirken. Det vil skabe mere dynamik i præstens netværk. Mennesker, som ikke selv ville tage initiativet, men som måske har ondt i sjælen, kunne få den hjælp, de egentlig søger. Ved at præsten selv får en mere udadvendt rolle, kan han også inspirere menighedsrådet, og andre, som er ansvarlige til forstå en ny dimension af folkekirkens dna eller rolle. Nemlig at skabe et fællesskab, hvor man endnu mere interesserer sig for hinanden.

Hvis vi tager fat i statistikken igen, så ser vi at 51 % af de adspurgte siger, at ”der findes en form for sjæl eller livskraft”. Kirkens mission er så at for det første spørge sig selv: hvordan kan vi vise danskerne at denne opfattelse er mangelfuld og abstrakt. For at ændre denne opfattelse, så folk ser en kærlig og personlig Gud, må kirken vise mere liv end struktur og system og traditioner og derefter bestræbe sig på at udtrykke næstekærlighed, så folk, der kommer i kirken, kan komme tættere på Gud. Gud valgte jo netop at udtrykke sin kærlighed gennem ét menneske.

Folkekirken må klargøre sine mål, og hvad den betegner som sin opgave. Den må betragte sig som et åndeligt tilbud til alle. Den kan ikke bare tage sig selv for givet, for så tager folk også kirken for givet. I disse år, hvor interessen for det åndelige er stigende, må kirken kommunikere, at det, folk egentlig søger, findes i Gud. Folkekirken må vise, at livet ikke kun er fysisk, og at livets problemer ikke kun har fysiske løsninger – der findes også en åndelig dimension ved livet, som skal vedligeholdes og dyrkes.

Folk må få øjnene op for, at de har brug for Jesus - og kirken - ud over de fire store skæringsdatoer.

Den må definere sig selv og sin rolle som et sted, der bygger på Kristus. Tendensen er, at man åbner op for alternative åndelige løsninger og religioner, som udvander kirkens position og rolle. Derved ikke sagt, at kirken skal lukke af for andre mennesker og trossamfund, men tværtimod i åben dialog pege på Kristus.

Et forslag er også, at folkekirken med alle dens ressourcer og viden kan undersøge andre kirker og deres tilvækst. For eksempel kan man se, at kirken i alle dens trosretninger vokser i Afrika. Den anglikanske og lutheranske kirke har set stor vækst ved at samarbejde og lære af hinanden. De kommer ud over det at se hinanden som konkurrenter, men erkender i stedet hinanden som partnere med samme formål.

Immigrantkirkerne har oplevet stor vækst, herunder også frikirkerne i Europa. For eksempel er en af de største kirker i England med 10.000 medlemmer en immigrantkirke. Europas største kirke findes i Ukraine med over 35.000 medlemmer. Næsten 35 % af kirkegængere i København er immigranter. Det gælder også generelt for immigranter i Danmark, at 35 % er kristne. En af grundene til væksten i de danske frikirker er netop immigranter, som arbejder med en større åbenhed og entusiasme. Immigranter har et mere naturligt og åbent forhold til deres tro, hvilket også gør det lettere for dem at dele deres tro. De er klar til at ophøje Jesus, som deres Herre, og det udtrykker de gennem musik, som er moderne. De lever med indstilling om, at troen ikke kun er en privatsag, men tværtimod – noget der vedrører os alle kollektivt. Deres liv bygger på en kristen tro, som det eneste og ikke kun som et alternativ. De er stolte af at være kristne, uden at ville ophøje sig selv – men de skammer sig ikke over evangeliet. De kender doktrinerne og er meget bevidste om deres tro.

Folkekirken må åbne op for andre former for gudstjenester, der utraditionelt eksperimenterer musikalsk og retorisk. Man skal ikke være bange for at diskutere kristendom i det offentlige rum, for det er netop gennem dialog, debat og forkyndelse, at danskerne kan komme tættere på kirken.

Guds ord må forkyndes med passion og Helligåndens kraft, så mennesker kan opleve en stærkere dimension af tro, håb og kærlighed. Jeg tror, at danskerne vil komme til at opleve en åndelig vækkelse gennem folkekirken. Derfor må der ske forandringer, hvis vækkelsen skal komme.

Jan Lindhardt: Hvad skal der ske med kirken?

Biskop Jan Lindhardt:

Hvad skal der ske med kirken?

Jan Lindhardt er dr. theol. og biskop i Roskilde Stift

Jeg vil gerne ønske Kirkeministeriet tillykke med en vellykket konference om kirkens fremtid. De fire scenarier, som Rolf Jensen havde opstillet er alle træffende og rummer noget rigtigt. Alle er rigtige, men ikke lige vigtige.

Scenario 1. Der er ingen tvivl om at ritualer er vigtige, måske mere end nogensinde.

Festerne er vigtige, meget vigtigere end man måske tror, hvis man betragter sagen ud fra en rent åndelig synsvinkel.

Det er tankevækkende at kirkegangen juleaften er fordoblet siden 1990. Og at mange danskeres tilgang koncentrerer sig om de store højtider:

- Julehygge med gris og gås og godter
- Påskehygge med lam og påskekyllinger,
- Pinsehygge med kæg i øret. Og nu også med fisk. Roskilde initiativet for 9 år siden ser ud til at være slået igennem. ”For nu er det jo pinse” som der står i ugebladene, når de bringer fiskeopskrifter. Jeg er glad for ordet ”jo”.

Det ligger dybt i os. Men det er på den anden side ikke nogen særlig omfattende gudstro.

Med til ritualerne hører også en større eller mindre grad af synlighed. Som også ytrer sig helt bogstaveligt, når man kører gennem landskabet og ser den ene landsbykirke efter den anden. Man fælder en tåre over gamle Danmark

Scenarie 3. Kirken som samlingsmærke er også interessant, men måske hovedsagligt hvis man er i udlandet og det er der naturligvis flere og flere der er. Her spiller kirken en helt afgørende rolle for alle de mennesker, der er rejst ud, men som stadig er danskere med den splittelse det giver.

Men jeg tror ikke at dette spiller den store rolle herhjemme. Som boende i Danmark føler man sig, trods globalisering og det at udlandet kommer tættere og tættere, stadig tryk.

Hjemme er man stadig tryk. Rejser man ud, holder man derimod sammen med sine egne – og deres kirke. Men efterhånden naturaliseres man, og man gifter sig endda ikke længere med sine egne. Ægteskabet er en af de største farer for små kirkesamfund. Det gælder også herhjemme. Efterhånden som muslimer gifter sig med danskere, vil de også glide ind i Folkekirken ligesom mange tusinde jøder og katolikker har gjort det.

Scenarie 4 Passion. Også interessant, selvbestemmelse, engagement. Prædiken vil stadig være der, men blive mere medrivende, passioneret. Fortællingerne, ofte de personlige kommer til at spille en større rolle. Den smitsomme tro. Her kan kirken være med. Men det forudsætter engagerede prædikener, indsmigrende og medrivende musik. Der bor en frikirkemand/kvinde i os alle. Men når det kommer til stykket træder de sjældent ud af skabet.

Men det vigtigste scenario efter min mening er nr. 2.

Den individualiserede og selvbestemmende indstilling til religion og tro.

Jan Lindhardt: Hvad skal der ske med kirken?

Og det er den kirken har vanskeligst ved.

Berlingske Tidende har haft en serie om folk, der har en tro og er villige til at tale om den offentligt. En af de interviewede var skuespiller Lotte Arnsbjerg. For hende var der intet og ingen anden der kunne bestemme over hendes tro end Gud selv. Og Gud gav sig kende ved at tale direkte til hendes følelser uden om gudstjeneste, bibel, salmebog etc. Hun har det man vist i dag kalder en designerreligion, dvs. at man selv sammensætter sin tro. Den består af at man må have et stort selvværd. Budet om at elske sin næste som sig selv, opfattes således at man skal elske sig selv først og derefter den anden. Et stort selvværd er udgangspunktet for alt andet.

I øvrigt bestod religionen af flere forskellige elementer:

- a. en smuk kvindelig præst, hun engang havde mødt, ikke gamle præster der står oppe på en prædikestol og forkynder synd. "Der er mange præster, der træder over mine grænser og dikterer, hvordan min tro skal være" Kun Gud kan sige noget om det, og det har hun fra pålidelig kilde, nemlig Ham selv.
- b. troen og bønnens kraft, man får hvad man beder om og bliver helbredt, hvis det er nødvendigt
- c. kirkerummet - men der må helst ikke foregå noget og hvis der gør det, skal præsten i hvert fald ikke stå på en prædikestol og tale ned til os. Hun har fire yndlingskirker, nemlig pinsekirken i Nordvestkøbenhavn, Rørvig kirke på Sjælland, Notre Dame i Paris og kirken i Mujas, en lille spansk bjergby.

Troen betyder alt for hende, men hun vil ikke give den videre til sit barn. Ikke missionere, pigen skal selv vælge.

Her ser vi lidt af hvert; lidt folkekirke, lidt baptisme, sikkert også lidt buddhisme (det kommer dog ikke særligt tydeligt frem) og lidt passion/(pinsekirke, jf. *scenario 4*).

Det samme kan vi finde i vore ugeblade. Det er her man finder moderne menneskers tro. En præst bør derfor holde mindst to, så at man kan lære danskerne og deres religion(-er) at kende.

De fleste i Den danske Folkekirke, i hvert fald af præsterne vil have svært ved at føle sig hjemme i Lotte Arnsbjergs religion. Hertil kommer en række teologiske vanskeligheder, hvoraf nogle kan illustreres af at vi i dag bruger vigtige teologiske ord på en anden måde end før. En række grundbegreber er nemlig ændret i subjektiv retning.

Lad os tage et par eksempler. "Retfærdighed" betyder i dag ikke, at færdes eller at handle ret, men er derimod et ligevægtsbegreb, altså at det kun er retfærdigt hvis a og b får lige meget. Hvis der er ventelister i Thisted, skal der også være det i Hillerød. Ellers er det ikke retfærdigt. Udfra denne forståelse bliver et nøglebegreb i den kristne lære som "retfærdiggørelse" helt meningsløst i betydningen at Gud bærer over med mig, selvom jeg ikke færdes ret. Jeg "gøres" altså retfærdig, selvom jeg egentlig ikke er det af mig selv.

Endnu værre er det med "tro", det reformatoriske hovedbegreb.

I april 1521 overfor kejseren af det tysk romerske rige, indskrifter Luther sig for altid i verdenshistorien ved at sige, da han bliver bedt om at tilbagekalde sine skrifter: "Dersom jeg ikke kan overbevise af vidnesbyrd fra skriften eller af klare grunde, kan jeg ikke tilbagekalde. Thi jeg tror hverken på pavens eller kirkemødernes ufejlbarlighed, eftersom det er åbenlyst, at de ofte har taget fejl og har modsagt sig selv. Jeg er blevet overbevidst af de skriftsteder jeg har nævnt, og min samvittighed er bundet af Guds ord. Jeg kan ikke og vil ikke tilbagekalde noget, thi det er farligt og urigtigt at handle imod sin samvittighed. gud hjælpe mig amen".

Jan Lindhardt: Hvad skal der ske med kirken?

Udsagnet er blevet tolket som den moderne samvittigheds fødsel. Det er det i en vis forstand også, men ikke som man ofte høre det udlagt i dag. I dag er samvittigheden noget som grunder sig på følelsen, det inderlige og det private, og som ikke behøver at gøre regnskab ved at give grunde for sine domme. *De er individets ejendom og kan ikke drages i tvivl*. Et moderne samvittighedsudsagn siger ikke meget om den sag, den udtaler sig om, men mere om det individ som udtaler sig. I dag er tro noget subjektivt. Og jeg bliver derfor salig i *min* tro.

Luther argumenterer omvendt. Hans samvittigheds- udsagn er sandt, fordi de kan eftervises ved skriftens udsagn eller ved sund fornuft. Det er med andre ord fornufts eller erfaringsbetinget. Han har gode grunde til at tro som han gør. Tro er for ham ikke noget subjektivt, hvad det jo heller ikke er for kirken. Når man taler om den *kristne tro*, kan den jo beskrives ved *bekendelsesskrifter* etc.

Dette giver ingen mening i dag, hvor man har *valgt* troen, som er en helt personlig afgørelse, som bygger på en en personlig, men ikke noget der kan diskuteres i det offentlige rum. Religion og religiøs tro hører hjemme her, og kan derfor ikke debatteres. Enhver bliver salig i *sin* tro.

Trykket ligger i vor tid på ordet *sin*, altså det personlige eller subjektive. For Luther og hans tid, lå det på begrebet *tro* og ikke på *sin*. Den sande tro, som evangeliet fremkalder, er ikke noget personligt eller subjektivt, men noget der er sandt, Guds sandhed, som ikke kan diskuteres, fordi den ikke kan modsiges. Troen er derfor ikke et tilfældigt valg, men er tillid, taknemmelighed, tiltro for og til det ord man hører. Og det er vel at mærke ikke noget man bestemmer selv, men noget som man ikke kan unddrage sig. Har man forstået budskabet, har man tillid og tro (Modsætningen til tro er viden, videnskab, politik og mange andre former for viden og oplevelse. Men den sande tro er én, alle de andre er forkerte, hvad enten er der andre religionssamfund, andre og modsatte holdninger etc. Ligesom viden er sand eller falsk.

Hvad skal man gøre med fru Arnsbjerg. Ingenting. Man tale levende inspirerende og oplivende til hende som til andre. Så glemmer hun måske sit selvavede fængsel af egne beslutninger, sin gode smag i kirker og sine aversioner mod præster.

Det er muligt at hun ikke gør det, men det vil der være mange andre der gør.

Nu da det er aktuelt, vil jeg godt sige et par ord om den nye *demokratiske struktur* med stiftsråd og budgetråd. Det er muligt at det er nødvendigt i København med stiftsråd, fordi man skal tryne menighedsrådene, men på langt sigt kan det vise sig at være en dræber i Roskilde stift. Og jeg vil tro i de fleste andre stifter, hvor man gerne vil kalde på initiativrige folk.

Man har nu fået i alt fire hierarkiske demokratiske forsamlinger ovenover hinanden. Og de skal slå om magten.

For mig som kommer fra et langt liv i universitetets tjeneste, er det et mærkeligt déjà vu. For snart 40 år siden fik man som konsekvens af universitetsoprøret i 68 en struktur med fire demokratiske råd:

- Institutråd med bestyrer
- Studienævn med formand
- Fakultetsråd med dekan
- Konsistorium med rektor

Det ligner betænkeligt det man nu har fået i kirken med:

- menighedsråd
- provstiudvalg

Jan Lindhardt: Hvad skal der ske med kirken?

- stiftsudvalg
- budgetudvalg (som må anses for begyndelsen til en *landssynode*)

Hertil kommer i begge tilfælde Folketinget, med henholdsvis forsknings- og undervisningsudvalg og kirkeudvalg som øverste magthaver.

Forbindelsen mellem de fire råd er i begge tilfælde bl.a. at de er forbundet således at man i det underliggende råd vælger repræsentanter til det over liggende. Det er det som man kalder demokratisk centralisme eller fagforeningsdemokrati.

Uendeligt bureaukrati, korridorpolitik, handlingstyranni, initiativbegrænsning og manglende kvalitet blev følgen på universiteterne. Det meste af tidens forskning er senere kørt i affaldskontainere; man spildte flere studenterårganges tid og ungdom. Og først nu er de sidste uduelige professorer som blev udnævnt af klakørers gustne flertal, ved at nærme sig deres afgang.

De mange uduelige studenter- og lærerafhandlinger med deres lange indledende kapitalanalyse blev af en norsk professor med rette karakteriseret som: en marmortrappel op til et lokum

Den slags sammenhængende strukturer har det nemlig med at gå i selvsving. Man kan sammenligne med dagens kirkeliv i Norge, hvor man også har en byzantinsk struktur. Her er man faldet i det hul der hedder homofili, som kirkeråd, biskopsrådet og bispedømmerådene og menigheder diskuterer brændende. Alt i mens den almindelige nordmand står måbende udenfor og kigger ind af kirkens vindue på det heftige slagsmål. Udenfor kirken er homo'er et ret ligegyldigt spørgsmål ligesom i Danmark. I den svenske kirke handler alt om økologi og kvinders ligestilling (skønt kvinder for længst er i flertal på de ledende poster undtagen som biskopper).

På danske universiteter og læreanstalter har regeringen under først Nyrup og siden Fogh nu afskaffet det ineffektive og uduelige demokrati og er dermed gået i den anden grøft. De før omtalte formænd for hvert demokratisk udvalg, er nu blevet enerådende, således at demokratiet reelt er forsvundet.

Lederne på de fire niveau'er har i modsætning til andre ansatte fået deres løn fordoblet. Money talks!

Det har skabt større stabilitet, fordi formændene gerne vil blive siddende.

Vil det samme ske for kirken? Og vil kirken være mere modstandsdygtig end universitetet overfor en sådan strukturs bivirkninger? Svaret blæser endnu i vinden.

Kirkens svar på tidens udfordringer:

Tomme kirker krævede trænedede kirkegængere. I fulde kirker kan alle finde hen. Derfor skal vi have nogle flere fulde kirker. Dette er den første og vigtigste betingelse. Og det er ikke så svært, fordi folk gerne vil gå i kirke, hvis blot de har en grund, et alibi. F.eks. at det er et jubilæum, eller at det er fastelavn, hvor man får en bolle; eller at man mødes til pasta eller pizza efter gudstjenesten osv.

Nødvendige tiltag: Mere nutidig musik, mere nutidigt sprog, mere medrivende prædiken. Samt at man i højere grad dyrker det sociale og skaffer sig mere frivillig arbejdskraft. (i lighed med Færøerne)

En bedre gudstjeneste, retorik og musik skal styrkes.

Sammenhæng mellem event-gudstjenester og alm. højmesse fremmes

Jan Lindhardt: Hvad skal der ske med kirken?

Supplering af orglet med andre instrumenter (de fleste orgler egner sig ikke til salmeledsagelse).

Målet er generelt en større opslutning især fra socialgruppe 4 og 5. Hvis de overhovedet er med i demokratiseringsprocessen, er det formentligt kun sporadisk på menighedsrådsniveau. Kirken er i dag hverken for de rige eller de fattige, men for middelklassen

Præsters samfundsrolle skal gennemtænkes. (krisehjælp, diakoni etc.).

Jeg foreslår ikke nogle afgørende ændringer, men løbende justeringer. Kirken er jo ikke i krise, men har det antal medlemmer, den har haft i mands minde, nemlig knap 4,6 millioner danskere. Derfor skal der alligevel gøres en hel del.